

22-D-532/1

pp.

NÁSTIN
AKADEMICKÝCH PŘEDNÁŠEK
Z OBČANSKÉHO PRÁVA.

čís. 2874/II

I. VŠEOBECNÁ ČÁST.

PROF. Dr. JAROMÍR SEDLÁČEK.

Obec č. A. S. Právník v Brně

V BRNĚ 1923.

NÁKLADEM ČSL. AKADEM. SPOLKU „PŘÁVNÍK“ V BRNĚ.

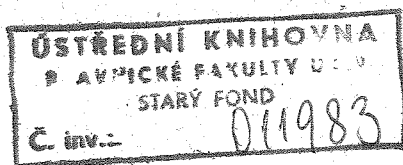
Upozornění.

Knížka tato je pouhou příručkou pro posluchače mých akademických přednášek. Podává jen kostru výkladů a je pro ty, kdož přednášky neposlouchají, dosti nesrozumitelná. Obsahuje tudíž méně než obsahují litografovaná vydání přednášek. Forma tisku volena jen z toho důvodu, že litografování je nyní příliš nákladné. Pro jiné kruhy než své posluchače jsem tento nástin nevydal.

Přidržuji se systému Tilschova a Mayrova, pokud principální rozdíly to dovolují. Jinak traduji své výklady podle tzv. normativní teorie právní.

V Brně v dubnu 1923.

JAROMÍR SEDLÁČEK.

Oddíl I.

Základní pojmy.

1. Normy.

Normy znamenají předem určité pravidlo, tedy to, co se pravidelně děje, těmto zjevům říkáme normální — pravidelné. Norma znamená dále pravidlo, co se dítí má, čili stanoví povinnosti. Lidé svůj vzájemný styk upravují normami. Tam, kde předpokládáme, že norma vychází od jednotlivého člověka, mluvíme o normách etiky autonomní, kde normotvorným subjektem je bůh, mluvíme o normách náboženských. Normy můžeme tříditi podle subjektů, kdo je dává (etické, náboženské) anebo podle obsahu (logické, gramatické, morální, estetické a t. pod.).

2. Právní norma.

Pravidlo toho, co se dítí má, jež bylo dáno státem, nazývá se právní normou. Poznávací hledišťe je zde dáno subjektem normotvorným, nepřihlížíme k obsahu právní normy, ale jediné k jejímu původu. Norma obsahuje tedy povinnost — jakoukoliv — stanovenou státem. Stát jako subjekt normu stanoví, je subjektem normy. Relace mezi státem jako subjektem normy a normou nazývá se vůlí státu.

3. Právní řád.

Souhrn norem daných určitým státem nazývá se právní řád určitého státu. Právní řád je jednotný celek všech norem dotčeného státu, celek tento nemůže obsahovati odporujících

si norem. Rozpory dlužno interpretací odstraniti, není-li to možno, ruší se dvě odporující normy vzájemně. Není žádných právních povinností, pokud nejsou obsaženy v právním řádu (což není totožný pojem s psaným právem).

Pojem práva soukromého.

4. Systematika právního řádu.

Právní řád jako souhrn všech norem určitého státu třídí se z důvodů přehlednosti podle obsahu jednotlivých právních norem, obsah tento je dán podle účele, k jehož dosažení norma je dána. Tak uspořádáme jednotlivé výseky právního řádu, které jsou účelovým hlediskem spojeny v jeden celek. Na př. účelem některých norem je stanovití organizaci státu, normy ty spojujeme v jeden celek, nazývájce jej ústavním právem toho kterého státu; nebo určují, jak úřady státní mají být spravovány, pak mluvíme o právu správním atp.

5. Právo soukromé.

Právo soukromé je celek historicky daný, neboť určitá skupina spojuje se od tisíciletí v jeden celek pod názvem práva soukromého. Určení meze tohoto práva soukromého je velmi důležité, neboť na tom závisí:

a) zda sluší speciální předpis doplniti ze všeobecných předpisů práva soukromého,

b) zda k rozhodování o právním poměru příslušný jest soud nebo úřad správní.

Hlavním znakem historicky daného pojmu práva soukromého jest ochrana soukromých zájmů (fr. 1. § 2 D 1, 1), tím pak jest ochrana jmění jednotlivcova a jeho postavení rodinného. Ochrana jmění je dána represivně a převážně i ochrana postavení rodinného, jen pokud jde o zvláště důležité příčiny ochrany, poskytuje se tato i preventivně. Dovolání ochrany zpravidla ponechává se na vůli jednotlivcově. Také úpravě povinností je dáno dosti volné pole jednotlivcům.

6. Občanské právo.

Ze stavovského státu zůstalo, že některé předpisy týkají se jen určité třídy obyvatelstva, k tomu přistoupilo, že některé výseky soukromého práva musily být upraveny podle zvláštních účelových hledisek, a tak přicházíme ku zvláštním soukromým právům, jako je právo obchodní, námořské, horní, směnečné, patentní, autorské, pojišťovací atp. To, co zbývá po oddělení těchto zvláštních výseků, nazývá se právem občanským, které obsahuje zároveň všeobecná pravidla platná podpůrně i pro zvláštní soukromá práva.

7. Platnost právní normy.

Platnost právní normy má dvojí význam: a) ve smyslu materiálním značí, že lidská společnost se podle této normy zpravidla řídí, že jednání lidu pravidelně odpovídají ustanovením normy;

b) ve formálním smyslu, že norma vychází od určitého státu bez ohledu na to, pokud a zda lidé se dle této normy také ve skutečnosti řídí.

8. Formální platnost.

Otázka formální platnosti je otázkou po důvodu právní povinnosti, při čemž logický důvod nesmíme zaměňovati s příčinou nebo účelem, proč zákon byl vydán. Otázku logického důvodu zodpověděti jest takto: Proč jest A povinen platiti B 1000 Kč? Poněvadž A zavázal se B zaplatiti oněch tisíc za dodané zboží (smlouva trhová). Proč je tato trhová smlouva platná? Poněvadž je závaznost její stanovena v § 1053 obč. z. Proč je toto ustanovení platné? Poněvadž zák. ze dne 28. října 1918 č. 11 Sb. z. a n. byla stanovena platnost občanského zákoníka. Proč platí tento zákon? Nevím. Ovšem tato nevědomost je dána jen s hlediska normativního, sociologicky mohou dáti vysvětlení, proč a za jakých okolností došlo k vydání tohoto zákona, ale toto netýká se této formální platnosti.

Formální platnost neznačí tedy nic jiného, než odůvodnění nějaké normy jinou normou. Normy, které dále odůvodňovati nedovedeme, nazýváme normami ústavními. Máme tedy hierarchii norem. Ústavní norma není dále odvoditelná, ale ostatní normy odvozují svoji platnost z této ústavní normy.

9. Zákony.

Normy, které odvozují svoji formální platnost bezprostředně z ústavní normy a které byly vydány písemně, nazývají se zákony.

10. Blanketní norma. — Odvozená norma.

Blanketní norma nestanoví sama žádných konkrétních povinností, ale odkazuje na jiného činitele, který v rámci tohoto ustanovení stanoví konkrétní povinnost. Tak je ústavní norma potud blanketní normou, pokud odkazuje na zákonodárné činitele, kteří mají stanoviti povinnosti v jednotlivých zákonech, ale ani v těchto zákonech nemusí býti stanoveny zase povinnosti přímo, nýbrž může býti poukaz na státní výkonou správu, aby zvláštní normou stanovila povinnosti v rámci ustanovení zákonného; tomuto prováděcímu předpisu říká se nařízení, je-li rázu všeobecného, správní (soudní) akt, je-li rázu speciálního. Je-li dán poukaz jednotlivci, pak říkáme prováděcímu ustanovení právní jednání (viz níže č. 20.). Těmto normám říkáme odvozené normy právní, poněvadž odvozují svoji platnost od jiné normy.

11. Psané právo.

Zákony a nařízení nazývají se psaným právem, poněvadž musí býti vydány písemně ve formě předepsané ústavní normou. Zákony jsou jen potud závazny, pokud obsahují právní normy, t. j. pokud stanoví právní povinnosti. I blanketní normy jsou závazny, třebas jen prostřednictvím prováděcích předpisů. Ostatní obsah zákonů je nezávazný, na př. definice v zákoně obsažené, vědecké úsudky atp.

12. Zvykové právo.

Zvykové právo je ono, které je dáno pouhým zvykem, t. j. faktickým zachováváním určitého pravidla s přesvědčením určité třídy lidí, na něž se vztahuje, že třeba je zachovávat ono pravidlo. Rozdíl práva zvykového a psaného nevztahuje se na ústavní normu. Vztahuje se tedy rozdíl práva zvykového jen na nižší druh norem, které bezprostředně odvozují svoji platnost z normy ústavní. Zvykové právo předpokládá nejen formální, ale i materiální platnost, která se jeví na pokročilejším stupni vývoje v konstantním rozhodování soudním a ustáleném názoru celé veřejnosti, že tak musí býti (t. zv. opinio necessitatis).

13. Obsah právních norem.

Právní norma je úsudek o tom, co má býti, čili je logickým výrazem právní povinnosti. Povinnost může býti absolutní, platná bezpodmínečně vždy a všude, na př. Kantův kategorický imperativ, anebo je pouze relativní, t. j. dána jen vzhledem k určitým podmínkám této povinnosti. Právní povinnost je relativní, t. j. je dána jen tehdy, jsou-li podmínky její splněny. Z pojmu normy právní neplyne tedy žádný obsah právních povinností. Pojem právní normy je čistě formální.

Obsah může býti normotvorným činitelem libovolně stanoven a to se může státi jediné tím způsobem, že normou samotnou stanoví se podmínky právní povinnosti. Tyto podmínky nazývají se právními skutečnostmi.

14. Právní skutečnost. — Skutková podstata.

Právní povinnost je určena pouze diskursivně, t. j. pomocí pojmů a proto musí býti i podmínky její určeny stejnorodě, t. j. zase pojmy. Na druhé straně norma je určena k tomu, aby podle ní mohly se skutečné vztahy lidí zhodnotiti a proto je třeba, aby tyto pojmy vyjadřovaly schematicky skutečnost, t. j. co existuje. Proto je správně, nazýváme-li takové

abs. norma

rel. norma: normotvorný činitel stanoví normu podmínkami právní povinnosti, čili jen pomocí skutečností, jejichž obsahem je právní skutečnost, která je podstatou právní povinnosti.

pojmy skutečnostmi. Právními nazývají se skutečnosti tyto proto, poněvadž norma autoritativně předpisuje, jaké náležitosti musí mít skutečný stav vnějšího světa, aby mohl být považován za podmínku právní povinnosti. Na př. podmínkou povinnosti vyživovati nemanželské dítě, je soulož muže s jeho matkou v době mezi 180 až 300 dnem před slehnutím, to je skutečnost, které jsou předepsány určité náležitosti.

Souhrn skutečností určujících předpoklad povinnosti, nazýváme skutkovou podstatou.

15. Subjekt právní povinnosti. Osoba.

Norma musí dále stanoviti, kdo je povinen podle ustanovení normy jednati, jinými slovy musí stanoviti subjekt povinnosti. Subjektem povinnosti je osoba, což není člověk, ale pomyslný bod, pouhá logická konstrukce toho, co podle normy má jednati. Může to být člověk, nebo více lidí dohromady, jako na př. při korporaci, nebo to mohou být předměty sloužící určitému cíli, jako je t. zv. účelové jmění při nadaci. Osoba není lidské individuum ve fyziologickém smyslu, poněvadž do normy možno vnést obsah jen právními skutečnostmi a ty jsou dány právě rozdílně než onen fyziologický pojem lidské individuality. A měli jsme také lidi, kteří nemohli být subjekty — otroci. Pojem osoby je širší než pojem člověka, neboť zahrnuje v sobě též t. zv. právnické osoby, korporace a nadace. Není tudíž správné, mluví-li se o fikci právnické osoby, tato jest zrovna tak málo a zrovna tak mnoho fikcí jako osoba t. zv. přirozená, obě jsou pouhou konstrukcí. Proto také osoba jako taková nemá žádné psychologické vůle, poněvadž vůle v tomto smyslu má pouze člověk a osoba není člověkem ani v tom případě, je-li člověk hmotným jejím podkladem.

16. Subjektivní povinnost.

Představme si, že jsme do úsudku o tom, co být má, vnesli pomocí t. zv. právních skutečností určitý obsah a sta-

novili osobu, která se podle normy zachovati má. Osoba tato je subjektem normou stanovené povinnosti. Uvažujeme-li o této povinnosti v relaci k subjektu povinnosti, máme dānu onu povinnost s hlediska subjektu oné povinnosti a mluvíme pak o povinnosti subjektivní. Pojem povinnosti nemá místa v okruhu poznání kausálního, čemuž rozuměti jest tak, že bez hlediska normativního nelze o pojmu povinnosti mluvit. To však nevyklučuje, že představa či cit určité povinnosti mohou působiti kausálně, t. j. jakožto motiv jednání těch lidí, kteří onen cit mají, a pak můžeme o představě povinnosti mluvit jako o něčem, co jest. Mezi představou povinnosti, která může se stāti ve světě vnějším hybnou silou v jednání, a povinnosti ve smyslu normativním je podstatný rozdíl. Kdežto ona musí býti nutně uvědomována a cítěna subjektem povinnosti, aby mohla působiti jakožto motiv jednání, jest okolnost ta pro normativní hledisko zcela nerozhodná. Norma může stanoviti povinnost i takového subjektu povinnosti, který ani si ji uvědomiti ani ji pocíťovati nemůže, ježto mu chybí psychické vlastnosti (právnické osoby). I u takového subjektu, jenž ony psychické vlastnosti má, může norma prohlásiti, že vzniku povinnosti nevdá, když subjekt této si neuvědomil, ji necíťil, na př. poněvadž ji nezná, poněvadž nezná ani příslušné normy. Jinde může norma předepsati, že povinnostní subjekt musí si povinnost uvědomiti a toto uvědomění náleží ke skutkové podstatě (souhrn právních skutečností) té které povinnosti.

Mluvíme-li o subjektivní povinnosti, spojujeme prostě logicky objekt povinnosti s jejím subjektem, jinými slovy: to co se má stāti, spojujeme s tím, kdo má to učiniti. Subjekt je povinen nějak se zachovati (positivně nebo negativně) a tomuto spěti subjektu a objektu povinnosti říkáme odpovědnost oné osoby. Tato odpovědnost je jen jiný význam pro subjektivní povinnost.

17. Objekt povinnosti.

Objekt povinnosti je to, co má subjekt učiniti nebo zanechati. Objekt povinnosti může být velmi různého rázu. Z pojmu právní normy neplyne určitý druh objektu právní povinnosti. Podle pozitivního práva našeho objekt povinnosti buď má hodnotu majetkovou (t. zv. věcná práva občanského zákoníka), anebo má hodnotu etickou, pokud zakládá se na rodinných vztazích resp. jich surogátech (t. zv. osobní práva). Občanský zákon objektu povinnosti majetkoprávní říká věc, ale říká věc i předmětům vnějšího světa, kterých člověk užívá k ukojení svých potřeb. Věc je tedy podle občanského zákoníka jednak objekt majetkoprávní povinnosti, jednak právní skutečnost, která náleží do komplexu té které skutkové podstaty. S tím souvisí do jisté míry rozdělení věcí na hmotné a nehmotné. Hmotným věcem odpovídá konstrukce věci jako statku ve smyslu národohospodářském, kdežto věcem nehmotným konstrukce věci jako objektu povinnosti, ale rozdělení není provedeno důsledně a s patřičnou jasností.

18. Subjektivní právo

můžeme pojímati jako logický vztah povinností k jinému subjektu než povinnostnímu tak, aby tento subjekt mohl onou povinností disponovati, což se může v normativním nazírání státi jen tím způsobem, že tato dispoice podmiňuje nějakou jinou povinnost. Není nutno, aby tato druhá povinnost byla povinností státní, ale konec konců musí ústiti v povinnost státu, která je podmíněna chováním osoby, která se přičítá jiné osobě než státu a než subjektu povinnostnímu. Jde zde tedy v jádře o nárok žalobní (actio) v nejšířším slova smyslu. O tomto pojmu subj. práva viz níže čís. 22. Mluvíme zde o subj. právu ve form. smyslu.

19. Subjektivní právo jako právně dovolené.

Vystoupíme-li z obvodu povinnosti, přicházíme k pojmu doplňujícího pojem toho, co má být, a to je pojem toho, co

býtí smí, tedy dovoleného a contrario zakázaného a značí s hlediska normativního jen tolik jako ne-povinné, tudíž jen negaci relace tohoto pojmu k pojmu povinnosti. Má-li mít tento pojem obsah, musí být dán jiným hlediskem. Toto hledisko získáme, hodnotíme-li lidská jednání podle právních norem, pak jeví se nám buď zakázána t. j. porušují povinnost anebo dovolena t. j. neporušují povinnosti. Ale právně dovolené zůstává i zde negativně vymezeno, neboť právní norma zabývá se jen zakázaným a široké pole dovoleného, pole přirozené ničím nespoutané svobody je právnímu řádu neznámou končinou, je mu zcela irrelevantní. Chceme-li použití tohoto pojmu pro právní normu, pak má význam jako pojem hraniční, omezující pojem zakázaného. Toto je t. zv. význam subjektivního práva v materiálním smyslu.

Jiná konstrukce subjektivního práva jako práve m tolerované vůle určité osoby není ani s hlediska normativního ani s sociologického ani s hlediska teleologického oprávněna, neboť je synkretická, dá se vysvětliti jen na podkladě filosofie Hegelovy. Tato konstrukce subjektivního práva bývá pojímána jako právní moc, leč tato právní moc není nic jiného, než onen účel, proč norma je dána, t. j. u soukromého práva chrániti onen kruh moci každého jednotlivce, ať je to jeho jmění či postavení rodinné či jeho jméno a předpokládá se jako onen ideální stav, jaký by nastal, kdyby nikdo uložené mu povinnosti nepřekračoval a finguje se, že každý chce míti takovou moc, jakou zákon svými normativními předpisy má za účel chrániti. To znamená, že účel, který má na mysli zákonodárce vydávaje zákon, čili t. zv. postulát, je též účelem jednání každého jednotlivce, pokud tento nejedná bezprávně. Tím však se dva kruhy postulátů spojují v jedno a jen pomocí fikcí dá se onem pojem obhájit, ale fikce je jen zástěra pro vnitřní rozpor pojmu. Tento pojem subjektivního práva spočívá na nerozlišení hlediska teleologického a normativního.

Občanský zákoník jako literární práce je konstruován jako system subjektivních práv, ale ani jeho hledisko není jednotné. Zavrhneme-li tento dosud ústřední pojem všech systémů obč. práva, dospíváme k tomu, že musíme kriticky zaujmouti hledisko k celému systému občanského zákoníka.

20. Odvozená právní norma. (Viz č. 10.) Právní jednání.

Některé normy předpokládají ke konstruovatelnosti konkrétní subjektivní povinnosti takovou, skutkovou podstatu, že v této skutkové podstatě je stanovena určitá právní povinnost v rámci oné vyšší právní normy. Na př. v zákoně je řečeno, že nařízením se stanoví, za jakých podmínek je povinen dělník svoji práci konati; v nařízení je stanoveno, že dělník je povinen pracovati týdně 46 hodin a že rozvržení práce na jednotlivé dni ponechá se kolektivní smlouvě; v kolektivní smlouvě je stanoveno, že dělníci mají pracovati od pondělka do pátku po 8 hodinách a v sobotu 6 hodin a že stanovení počátku a konce doby pracovní ponechává se jednotlivým pracovním smlouvám; v individualní smlouvě bylo by řečeno, že práce trvá od 8—12 a od 13—17 hodin. S hlediska zákonného předpisu nařízení, kol. smlouva, ind. smlouva nejsou nic jiného než právní skutečnosti.

Takové právní skutečnosti, pohlížíme-li na ně s druhé strany t. j. s hlediska osob povinných, jeví se nám jako normy, ale jako normy odvozené z oné vyšší normy.

Odvozená norma je projev určité povinnosti, který se pohybuje v rámci vyšší normy a tím se stává právně-relevantní.

Odvozená norma může vycházeti buď od orgánu státního anebo od osoby soukromé. Vychází-li od orgánu státního, mluvíme o nařízeních (je-li rázu všeobecného) nebo může býti rozhodnutím, v konkrétním případě pak říkáme, jde-li o organ správní, rozhodnutí tomuto správní akt v užším smyslu, jde-li o soudní rozhodnutí: rozsudek, usnesení. Je tedy rozsudek taktéž odvozen normou. Všechny tyto odvozené normy vy-

cházejí od státu, stát je tedy jich subjektem, jde zde o vůli státu.

Vychází-li norma od jiné osoby, pak můžeme říci, že osoba ta je subjektem této odvozené normy, že tedy je vůlí oné osoby. Tak díváme-li se na ni jako na odvozenou normu; s hlediska zákonné normy jeví se jako pouhá právní skutečnost a to jako jednání osoby, z něhož usuzujeme, že osoba ona chce (ve smyslu psychologickém) býti vázána. Máme zde co činiti jednak s vůlí ve smyslu formálně právním, t. j. že projevující je subjektem odvozené normy, jednak s projevem vůle t. j. určitým jednáním člověka, z něhož usuzujeme, že chce, aby určitá osoba převzala právní povinnost anebo nabyla určitého nároku. Zpravidla projevující člověk je zároveň osobou, která je subjektem normy, ale nemusí tomu tak býti na př. při zastoupení.

Takovému jednání říkáme právní jednání a toto má dvojí povahu, jednak je odvozenou normou, jednak je právní skutečností. Tyto dvě stránky právního jednání nutno přesně rozlišiti.

21. Druhy právních jednání.

Dostačí-li k právnímu jednání projev jen jediné osoby, mluvíme o jednostranných právních jednáních (na př. veřejné příslibení); je-li k právnímu jednání zapotřebí projevů více osob, tak že jedna strana se zaváže vůči druhé straně a tato tento závazek přijme, mluvíme o právních jednáních dvoj. (více-) stranných čili o smlouvách. Smlouvy jsou pravidelným typem právních jednání v občanském právu.

Zakládá-li se určitým právním jednáním nějaká povinnost, říkáme těmto právním jednáním obligační, ruší-li se právním jednáním povinnost, mluvíme o solučních čili liberatorních právních jednáních. K tomu jest zapamatovati si toto:

a) není zapotřebí, aby k závazku bylo vždy právního jednání třeba, obč. zákon zná závazky vzniklé i bez právního jednání, na př. závazek nevlastníka nerušiti vlastníka v pokojném užívání věci, to jsou tak zv. závazky ze zákona;

b) ke zrušení závazku není také vždy zapotřebí právního jednání, neboť zrušení může nastati ex lege (na př. nahodilým zánikem věci, § 1447).

V konkr. případě smluvní závazek může býti zrušen ex lege, nebo naopak závazek ex lege může býti zrušen liberatorním právním jednáním.

Pojem solučních či liberatorních právních jednání je významný pro správné pochopení t. zv. věcněprávních smluv (tradice, intabulace, zřízení služebnosti).

22. Právní nárok.

Každá právní norma musí míti vztah ku státu a tento vztah možno stanovit zase jen normativně, t. j. určitou povinností. Tato povinnost státu vyjadřuje se sankcí státu, t. j. tím, co má státní orgán učiniti, poruší-li subjekt povinností svoji povinnost (na př. nezaplatí svůj dluh). Zakročuje-li stát jen na návrh určité osoby, pravíme, že této osobě přísluší právní nárok na ochranu právní, čili že má subj. právo ve formálním smyslu (viz čís. 18).

Tento nárok jest pojímán jako logický vztah povinnosti k jinému subjektu než povinnostnímu a to tak, že onen druhý subjekt může onou povinností určeným způsobem nakládati, že toto je pak podmínkou (právní skutečností) kondemnační povinností státu.

Je sice pravda, že subjektivní právo takto konstruované má povahu právní skutečnosti, než tato skutečnost přičítá se dané osobě právě tak, jako se přičítá povinnost jejímu subjektu, takže jsme oprávněni konstruovati subjektivní právo jako protivu subjektivní povinnosti.

Takto konstruované subjektivní právo je konec konců *actio*, t. j. žalobní nárok. Ale nárok ten můžeme konstruovati i tehdy, není-li konkrétně porušena subj. povinnost, jen když na straně oprávněného jsou dány všechny náležitosti, aby mohl vystoupiti jako žalobce, jestliže zavázaný poruší svoji povinnost. Rovná se tedy nárok aktivní legitimaci ve sporu. Ovšem žaloba se může vznésti jen tehdy, je-li dána i osoba žalovaného, t. j. porušení povinnosti, což činí pasivní legitimaci ke sporu. V tom okamžiku je možnost podati žalobu, *actio est nata*. Až do toho okamžiku mluví se o *potentionálním* nároku, od té chvíle o *kinetickém* nároku, ale názvosloví je vzato z fyziky a nehodí se právě na hledisko právní vědy. Obě fáse nároku dlužno zcela dobře rozlišovati, poněvadž jsou nanejvýš pro promlčení, dále pro tak zv. odvozené nabytí práv velikého významu.

23. Právní poměr.

Vzájemný poměr konkrétní subjektivní povinnosti ke konkrétnímu právnímu nároku nazýváme právním poměrem, t. j. určitá osoba A je povinna X a osoba B je legitimována žádati, aby osoba A své povinnosti učinila zadost. Tento vzájemný poměr povinnosti a nároku je pouhá logická relace, a ne snad nějaký právně kvalifikovaný poměr společenský, jak se někdy s oblibou říká. Tento sociální poměr vystupuje u právnických spisovatelů někdy jako subjektivní právo ve smyslu právně dovoleného (na př. vlastnictví) jindy jako právní poměr (na př. závazky ze smlouvy trhové), v obou případech konstrukce není správná.

24. Aplikace právního řádu.

Soudce, jenž rozhoduje o konkrétním případě, hodnotí skutečnosti dle právního řádu, zjišťuje, zda povinnosti byly porušeny a stanoví další povinnosti. Tomuto hodnocení říká se užívání či aplikace právního řádu resp. právní normy.

Aplikací rozumí se spěti daného případu s právní normou, tato synthesa je výsledkem intelektuální činnosti rozhodujícího orgánu státního. Jen ten aplikuje normu, kdo provádí tuto synthesu a nikoliv ten, kdo po provedeném srovnání užije jeho výsledku ve světě vnějším. Ne ten, kdo odejímá dlužníku dlužný předmět, aplikuje normu, nýbrž ten, kdo přichází k úsudku, že dlužníku má býti dlužný předmět odňat. Aplikace právního řádu značí vždy úsudek normativní, normu (odvozenou) t. j. že něco má býti.

Není tedy aplikací práva, řeknu-li, že určitý člověk je plnoletý, testament platný atd. Ačkoliv v těchto případech srovnávám obecné ustanovení normy s konkrétním případem, nejde zde přece o srovnání normy se skutkovou podstatou. Práví-li se v zákoně ze dne 23. července 1919 č. 447 (§ 1): »Nezletilí jsou ti, kdož nedokončili dvacátého prvého roku«, není to žádná norma, ale jen nesamostatná část jiné normy. Nejsou tedy aplikací práva různé úkony nesporného soudnictví: legalisace, zřizování autentických listin, prohlášení někoho zletilým atd. Není aplikací v pravém slova smyslu rozsudek určovací, pokud určuje pravost listiny, rozsudky o právním poměru obsahují však aplikaci, neboť jimi se stanoví, co platiti má.

Není tedy každé rozhodnutí úřadu aplikací práva v techn. slova smyslu. Někdy vyžaduje se, aby určitá skutečnost byla solemnisována úředním aktem, aby se stala právní skutečností, na př. darovací smlouva je jen tehdy součástí skutkové podstaty darovací smlouvy, je-li autorisován notářským aktem. V tomto případě mluvívá doktrína nesprávně o konstitutivních aktech. Aplikací je úsudek spojující daný případ se všeobecnou normou právní a tento úsudek zase zní, že něco má býti. Takovými úsudky jsou soudní rozhodnutí, jichž se dovolávají strany, a které jsou podkladem pro výkonný orgán státní, který má fakticky stav uvést v soulad s rozsudkem.

Soudy mají pokračovati dle určitých pravidel a těmto pravidlům říká se právo formální a kontr. práva materiálního, které stanoví povinnosti a podmínky žalobních nároků.

V ý z n a m s o u d n í h o r o z h o d n u t í .

Soudce rozhoduje o určitém právním poměru, t. j. o přednesených skutečnostech, které oceňuje s hlediska daného právního řádu a z toho usuzuje, zda byla povinnost dána a zda byla porušena. Shledá-li, že byla porušena, vydá rozhodnutí obsahující úsudek, že žalovaný má se zachovati určitým způsobem, neshledá-li porušení povinnosti, žalobu zamítne.

Tímto rozhodnutím (rozsudkem) je definitivně určen právní poměr mezi oběma stranami a současně stanoveny jejich povinnosti. To se vyjadřuje t. zv. právní mocí rozsudku. Mezi stranami platí tu, jak to soudce vyřkl: iudex ius facit inter partes. Strana A je povinna straně B, poněvadž to stanoví rozsudek. Povinnost, která tvořila součást právního poměru zakládajícího se na smlouvě, ustoupila nyní povinnosti z rozsudku soudního. V tom spočívá formální platnost rozsudku, která souvisí jen velmi volně s předpokládaným právním poměrem. Soudce spokojuje se jen s přednesem stran a jen na tom buduje; je-li přednes stran neúplný, je též rozsudek materiálně nepravdivý, ale formálně správný (na př. zůstavitel dluhoval někomu 1000, věřitel zažaluje dědice na 10.000, dědic neodporuje a je pak povinen platiti 10.000). Na druhé straně nemůže oprávněný svůj nárok po druhé uplatniti, zde vidíme, že původní právní poměr byl nahrazen novým právním poměrem opírajícím se o právoplatný rozsudek.

Tento nový právní poměr souvisí však s původním právním poměrem a nevytlačuje ho úplně:

- a) neboť je možno žalobou o obnovu rozsudek zvrátiti,
- b) akcessoria původního právního poměru přenášejí se i na nový právní poměr.

K exceptio rei judicatae nutno přihlížeti z moci úřední §§ 240, 411 c. ř. s.

Rozsudek rozhoduje jen o právních povinnostech resp. právním poměru (vyj. § 228 prav. list.), proto oceňování soudcovo co do pravosti právních skutečností nenabývá, právní moci. Rozsudek působí jen mezi stranami, ale mezi těmito upravuje právní poměr definitivně, pro třetí má jen význam, je-li zde společenství nároků, tak v řízení konkursním (§§ 112, 158), v řízení exekučním (§ 232) atp.

Oddíl II.

Přehled předpisů čs. práva občanského.

25. Prameny občanského práva.

Formální platnost našeho právního řádu opírá se o zákon ze dne 28. října 1918 čís. 11 (revoluční zákon) a sice o čl. II.: »Všechny dosavadní zemské i říšské zákony zůstávají prozatím v platnosti.« To znamená, že co pro naše území od dřívějších státní rakouského nebo uherského bylo jako právní norma stanoveno, to platiti má i dále. Ve čl. I. zmíněného zákona je řečeno, že další normy může dávat jen stát československý svými zákonodárnými orgány, těmi byl nejprve Národní výbor, pak Národní shromáždění spolu s presidentem republiky.

To znamená, že právní řád byl převzat do československé republiky v takové formě, v jaké platil v zemích historických dne 28. října 1918; na Slovensku stálo se podobně s uherským právním řádem. Hlavním pramenem občanského práva v zemích historických je všeobecný občanský zákoník z r. 1811 ve formě, jakou měl dne 28. října 1918, na Slovensku zvykové právo a jednotlivé zákonné články, pokud upravují soukromé právo.

26. Zákony československé.

Zákonem je jen to, na čem se usnese Národní shromáždění a je potvrzeno presidentem. Někdy může i podpis presidentův odpadnouti, někdy dostačí i usnesení jedné komory Národního shromáždění. Zákon musí býti publikován ve Sbírce

zákonů a nařízení. Český nebo slovenský text je autentický. Bližší viz Weyr, Státní právo československé.

27. Zákony rakouské.

Moc zákonodárná příslušela panovníku za spolupůsobení zemských sněmů anebo říšské rady (čl. I. cís. diplomu ze dne 20. října 1860 č. 226). Zákonodárství v oboru občanského práva příslušelo zpravidla říšské radě. Zákony musily býti vyhlášeny a to zákony říšské v říšském zákoníku, zákony zemské v zemském zákoníku za spolupodpisu panovníka a zodpovědného ministra. Německý text říšských zákonů je autentický, zemské zákony u nás mají autentický text český a německý. V říšském zákoníku obsaženy jsou všechny říšské zákony od 2. prosince 1848 — 27. října 1918.

V době před t. zv. říjnovým diplomem vládl panovník absolutisticky najmě od té doby, co zlomil moc stavů. Co panovník nařídil, bylo zákonem. Vyhlášení nebylo upraveno. Úřední texty byly zpravidla německé. Forma: dvorské dekrety, patenty, nařízení. Tak občanský zákoník je císařský patent ze dne 1. června 1811. Zákony zařazovány do úředních sbírek (na př. sbírky zákonů soudních, sbírky zákonů provinciálních), ale zařazení nebylo žádnou publikací, někdy zařazeny dosti pozdě, na př. obč. zák. až za pět let (1816).

28. Prameny uherského práva.

Zákonem bylo jen to, na čem se usnesl říšský (zemský) sněm a co obdrželo královskou sankci. Na konci zasedání byla všechna usnesení sněmu obou tabulí srovnána ve články a paragrafy a předložena králi k sankci a považovány za jednotný dekret. Podle § 2 zák. čl. IV. z r. 1848 bylo stanoveno, že zákony mohou býti předkládány i za ročního zasedání k sankci a čl. III. zák. z r. 1868 stanovil, že královskou sankcí opatřený zákon musí býti ihned publikován oběma tabulím a uveden ve sbírce zákonů ve všeobecnou známost. Originál uložil se

v archivu tabule sněmovní a ministři zaslali podřízeným úřadům ověřené opisy. Každým rokem vydávala se zvláštní sbírka zákonů, která se rozpadala ve články (t. j. jednotlivé zákony) a tyto zase v paragrafy. Vedle toho platilo v Uhrách zvykové právo a ustanovení judex-curiální konference (23. ledna až 4. března 1861), která obdržela dne 23. června 1861 královskou sankci. Tato konference je pro občanské právo velmi důležitá, neboť stanoví, že zvykové a statutární právo, platící do roku 1848, má zase platiti se změnami, které vyžaduje duch času; tak zachován v platnosti patent o knihovním řádu z 15. prosince 1858 a s ním i souvislé partie občanského zákoníka rakouského. Největší část práva občanského není upravena zákonnými předpisy, ale právem zvykovým. Soukromý soupis je Verböczy-ho Tripartitum juris incltyti regni Hungariae.

29. Nařízení.

Nařízení jsou odvozené normy obecného významu, vydané vládou republiky Československé na podkladě zákonných ustanovení (§ 55 úst. list.). Soudy mohou zkoumati, zda nařízení bylo vydáno na podkladě zákona, či zda vybočuje z rámce jeho nebo je proti ustanovení zákona (§ 98 úst. list.). Nařízení publikují se ve Sbírce zákonů a nařízení. V Rakousku i Uhrách příslušela moc nařizovací jednotlivým ministrům, po př. i místodržícím.

Rozdíl mezi zákonem a nařízením je významný jen pro dobu konstituční a najmě naši republikánskou. Proto nařízení vydaná v době absolutistické mají moc zákona, leč vládní nařízení i v době absolutismu nemají v oboru práva soukromého valného významu. Forma zákonů byla: patenty, císařská nařízení a na základě »nejvyššího rozhodnutí« nebo »nejvyššího zmocnění« vydané »dvorské dekrety«, »ministerské výnosy«.

30. Občanský zákoník.

Titul jeho zní »Všeobecný občanský zákoník pro veškeré německé země dědičné rakouského močnářství«. Je rozdělen

na úvod a tři díly, tyto jsou rozděleny v kapitoly a paragrafy, jichž je pořadovým číslem označených 1502. Ve válce nastaly vážné změny a to novelami, které byly vydány jako císařská nařízení z 12. října 1914 čís. 276 ř. z. (I. nov.), ze dne 22. července 1915 čís. 208 ř. z. (II nov.) a ze dne 19. března 1916 čís. 69 ř. z. (III. nov.), obsahují částečně (hlavně) změnu jednotlivých paragrafů obč. z., po př. připojení paragrafů nových, tato část byla tedy formou svojí zařazena do obč. zák., ale jsou předpisy novel, které do obč. zák. zařazeny nebyly a tvoří tedy součást jiného zákona. Stav tento je ovšem neudržitelný.

Občanský zákon má tento systém:

Úvod »O občanských zákonech vůbec« (§§ 1—14) obsahuje ustanovení o právním řádu a výkladu právních předpisů.

I. díl »O právu osob« (§§ 15—284) pojednává o tom, koho je považovati za osobu, jaká je její způsobilost k právům a k právním činům, dále jedná o vztazích rodinných a jich surogátech (adopci, poručenství, opatrovnictví).

II. díl »O právu věcí (majetkovém)« (§§ 285—1341) obsahuje právo majetkové a dělí se na kapitolu úvodní »o věcech a jich právním rozdělení« (§§ 285—308) a dále na oddělení »O majetkových právech věcných« (Von den dinglichen Sachenrechten (§§ 309—858), jedná o držbě, vlastnictví, zástavním právu, služebnostech, právu dědickém a o společenství vlastnictví; pak následuje oddělení »O osobních právech majetkových« (Von den persönlichen Sachenrechten) (§§ 859—1341), obsahuje právo obligační.

III. díl »O společných ustanoveních práv a věcí« (§§ 1342 až 1502) obsahuje předpisy o zajištění, změně, zrušení práv i závazků, o promlčení a vydržení. Třetí díl týká se skoro výlučně práva majetkového.

Mimo to máme další nadpisy, t. zv. marginální rubriky, ale tyto pokud nejsou upraveny novelami netvoří autentické

součástky zákoníka, leč jsou velmi důležitou interpretační pomůckou.

Autentický text občanského zákoníka je německý.

31. Právo pozitivní a právo přirozené.

Občanský zákoník je produkt racionalistické doby osmáctého století. Tehdy filosofové a vzdělání lidé vůbec domnívali se, že člověk má od narození určitá »práva«, která mu vzata býti nemohou, jsou to jeho přirozená práva. Vedle těchto přirozených práv jsou ještě »práva« státem poskytnutá. System těchto státem poskytnutých práv měl býti občanský zákoník. Tak vysvětlují se ustanovení §§ 7, 16. Konkurence práva pozitivního a přirozeného upravuje § 17 ve prospěch práva pozitivního.

»Právo přirozené« značí mez, kterou právní řád neměl by překročiti, aniž by porušil mravní osobnost lidskou, značí tedy »přirozené právo«, pole přirozené svobody, které zákonem nemá býti omezeno. »Práva« státem poskytnutá není nic jiného než státem poskytnutá ochrana.

Odkazuje-li § 7 na přirozené právo, značí to nyní tolik, že soudce ve sporu majetkovém nebo rodinném tam, kde není pozitivních předpisů (ani analogicky vyložených), má rozhodnouti dle mravních zásad.

32. Výklad právních předpisů.

Při výkladu právních předpisů musíme zjistiti jaké povinnosti jsou stanoveny a jaká je skutková podstata toho kterého právního předpisu. Při tom musíme si uvědomiti, že právní předpisy nejsou totožny s jednotlivými paragrafy. Všeobecná ustanovení tvoří vždy součást speciálních ustanovení a konečně nesmíme zapomínati, že právní řád tvoří logickou jednotku a jednotu a že tedy i jednotlivá ustanovení právní jsou v zájemném logickém poměru a že mezi nimi není žádného logického rozporu.

Dále musíme si pamatovati, že skutková podstata je určena účelově, že musíme si tento účel z ustanovení samotného uvědomiti, abychom přesně stanoviti mohli skutkovou podstatu a tím i podmínky zákonem stanovené povinnosti.

Konečně musíme si uvědomiti, že zákon je slovní výraz myšlenek a proto musíme pátrati po smyslu slov.

Z toho se nám podávají interpretační pravidla:

1. Slova vykládati ješť podle doby, kdy zákon vznikl a při tom je v pochybnosti přihlížeti též k prostředí, kdy a kde zákon vznikl, t. zv. vůle zákonodárcova (význam t. zv. materialíí zákona) (§ 6 obč. z.).

2. Přihlížejíce k celému právnímu řádu musíme stanoviti, které právní předpisy jsou nadřaděné, které jsou těmto podřaděné, které právní předpisy mají platiti vždy, pokud výjimečnými předpisy nebylo stanoveno nic jiného.

3. Musíme stanoviti právní povinnosti, konstruujíce si ustanovení práva, z těchto povinností můžeme seznati účel předpisu (t. zv. ratio iuris) a tím se umožní nám stanoviti skutkovou podstatu.

4. Je-li skutková podstata daného případu podobná skutkové podstatě zákonného předpisu, může se obecný předpis na ni rozšířiti (t. zv. analogie), výjimečný ne.

33. Změna právního řádu.

V dogmatickém výkladu právního řádu přihlížíme zásadně jen k právním předpisům a vylučujeme moment časový, neboť přihlížíme-li k času, máme hledisko dynamické a nikoliv statické. Není tedy při statickém hledisku žádná norma dřívější ani pozdější. Máme-li přihlížeti ke změně právního řádu, aniž opustíme hledisko statické, můžeme tak učiniti jen tehdy, když právní řád sám moment časový vnesl do obsahu právního řádu jako právní skutečnost. Tento moment časový máme vyjádřen v našem právním řádu v § 9. obč. z., že pozdější zákon ruší dřívější zákon. Podle zákona ze dne 13. března 1919

čís. 139 Sb. musí býti nový zákon řádně vyhlášen a nabytí účinnosti t. j. má býti státními orgány používán. Tím dnem stává se platnou součástí právního řádu a zatlačuje všechny normy starší, které novému předpisu odporují.

34. Zákon nepůsobí zpět.

Na každý právní předpis vázáno je množství právních poměrů a tu musí býti řečeno, co se má státi s těmito právními poměry, změní-li se předpis, který je podmiňuje. Je zpravidla věcí t. zv. přechodných předpisů, aby upravily otázku, zda máme ten který právní poměr posuzovati ješť podle starého či snad již podle nového právního předpisu. Musíme tedy přihlížeti k tomu, co ustanovuje ta která norma v přechodných předpisech. Nemáme-li přechodných předpisů, platí všeobecný předpis § 5 obč. z., že zákony nepůsobí zpět.

Málokterý předpis byl tak zneužíván jako tento. Předpis tento znamená všeobecně toto: právní poměr, který byl založen za platnosti starého právního předpisu, má se i po změně posuzovati podle starého předpisu a ne podle nového. Je rozhodná tedy skutková podstata podle doby, kdy ten který právní poměr byl založen. Je-li právní poměr založen právním jednáním, je pro platnost právního jednání rozhodná doba, kdy bylo právoplatně učiněno na př. sepsáno poslední pořízení, uzavřena smlouva a ne doba, kdy mají povinnosti jím založené vstoupiti v platnost. Proto je při podmíněném právním jednání rozhodná doba uzavření smlouvy a ne doba splnění výminky, proto je rozhodná doba zřízení posledního pořízení a ne doba úmrtí zůstavitelova. Splnění výminky důsledně posuzovati je podle starého právního řádu a ne podle nového. Soluční právní jednání je samostatné právní jednání a proto má se zásadně posuzovati podle doby, kdy bylo předsevzato, ale dotýkala-li by se změna právních předpisů o solučním práv. jednání též právních závazků, založených za dřívějšího právního řádu, pak platí starý předpis. Je-li soluční jed-

nání toho rázu, že smlouva se ruší jiným způsobem než plněním povinností, pak platí předpis nový. Právní povinnosti negativní ze zákona přímo plynoucí (sem náležejí hlavně t. zv. věcná práva) mění se zpravidla novým ustanovením na př. právo sousedské, t. zv. zákonné služebnosti atp. Vůbec při negativních povinnostech budeme snáze nakloněni přichýliti se k názoru, že novým předpisem byly změněny.

35. Zpětné působení zákona.

Stanoví-li se, že zákon má působiti zpětně, má to ten význam, že právní poměry, založené před dobou účinnosti nového zákona mají se posuzovati podle tohoto nového zákona a to od té chvíle, co nový zákon počal působiti. Teorie je zde dosti bezradná a musí se uchylovati k různým legislativně-politickým pomůckám, které jsou ovšem většinou oportunistické a nemají přesného logického odůvodnění. Vada je ovšem na zákonodárci, který nedovedl stanoviti přesné translativní předpisy. Celkem pomáhá si teorie t. zv. veřejným zájmem, t. j., že přechodné předpisy mají býti tak vyloženy, aby co možná nejméně škodily sociálnímu soužití té lidské společnosti, jejíž sociální vztahy tím kterým právním řádem jsou upravovány. Tilsch nazývá toto nepravým zpětným působením, od toho nutno lišiti t. zv. (dle Tilsche) pravé zpětné působení, t. j. právní poměr, daný v době vzniku nového zákona, ale založený za platnosti starého zákona, má se posuzovati od počátku podle nového zákona. Toto zpětné působení může se stupňovati až do té míry, že i zaniklé právní poměry mají se posuzovati podle nového zákona. Ať jde o ten nebo onen případ zpětného působení, vždy musíme přihlížeti, že je to jen výjimka ze všeobecného pravidla § 5. obč. z. a proto musíme ustanovení o zpětném působení vykládati spíše restiktivně než extensivně.

36. Místní působnost zákonů.

Československé zákony vztahují se zpravidla na celé území státní (§ 4. zák. ze dne 13. března 1919 čís. 139 Sb.), pokud není stanoveno nic jiného. Naproti tomu zákony převzaté zákonem ze dne 28. října 1918 čís. 11 Sb. vztahují se buď na historické země anebo na Slovensko a Podkarpatskou Rus. Mezi právními předpisy, převzatými z bývalého Rakouska, je vytknouti ony, které omezovaly se buď teritoriálně anebo personálně na určité výseky; tak zemské zákony platily jen v území té které korunní země (zákony země Moravy platily jen na Moravě). Mimo to jsou zákony, omezené personálně; sem náležejí t. zv. rodinné statuty, pokud byly státem schváleny. Statuty tyto jsou pro náš právní řád jen potud pozměněny, že rodové výsady pokud se zakládají na šlechtictví, neplatí co do našich státních příslušníků. Naproti tomu pokud jde o cizí státní příslušníky nutno rozhodnouti, zda podle tamějšího práva platí výsady šlechtické, podle toho nutno posuzovati otázku t. zv. rovnorodých sňatků, jichž hlavně rodinné statuty se týkají.

Pokud jde o území Československé republiky je vytknouti, že k území náleží i československé obchodní lodi, mající domácí přístav v Praze (zák. ze dne 15. dubna 1920 čís. 316 Sb.), pokud se nalézají na širém moři. Zákony týkají se jak tuzemců, tak i cizozemců, platí tedy u nás zásady teritoriality.

Rozdíly mezi lokálními zákony československými, tedy najmě mezi zeměmi historickými a Slovenskem, mají se vyrovnávati podle zásad t. zv. interlokálního práva. Jsou to kolísni pravidla, podobná mezinárodnímu právu soukromému, ale liší se od něho tím, že jde o dva předpisy téhož právního řádu a že máme řešiti otázku, zda použití jest jednoho nebo druhého předpisu. Naproti tomu při mezinárodním právu soukromém jde o otázku, do jaké míry tuzemský soudce

má použití cizozemského právního řádu. Mezinárodní právo soukromé upravuje se různými smlouvami mezinárodními, naproti tomu právo interlokální může se upravit pouze dotčeným právním řádem (příklad: zákon ze dne 20. prosince 1922, kterým se mění některá ustanovení o poručenství a opatrovnictví, č. 391 Sb., upravuje kolisi mezi právními normami, platnými na Slovensku, a v zemích historických).

37. Mezinárodní právo soukromé.

Bezvýjimečně platí naše právo co do tuzemců, pokud ide o tuzemsko, ale může nastati buď případ, že právní poměr založen byl v cizině, anebo že jsou ho účastní cizinci. I zde mají rozhodovati tuzemští soudcové, ale je sporno, zda tak mají učiniti dle našeho či dle cizího práva. V některých případech poukazuje zákon soudce na tuzemské právo, v jiných na cizozemské právo. Normy, které upravují hranice platnosti tuzemského práva, nazýváme mezinárodním právem soukromým.

Zdůrazniti jest, že formálně soudce vždy rozhoduje podle tuzemského právního řádu; poukáže-li předpis mezinárodního práva soukromého, aby užil cizího právního předpisu, stává se tím cizí právní předpis formálně součástí našeho právního řádu.

Mají tedy normy mezinárodního práva dvojí význam: jednak omezují teritoriálně a personálně platnost tuzemského práva (funkce materiální), jednak rozšiřují tuzemský právní řád o normy cizích právních řádů (funkce formální).

Jsou tedy normy mezinárodního práva soukromého součástí tuzemského právního řádu. Normy tyto jsou obsaženy v §§ 4, 33—38, 300, 905 obč. z., §§ 21—25, nesp. pat. Úzký styk jednotlivých států a vždy silněji vzrůstající se hospodářství světové podmnily, že jednotlivé státy upravují vzájemný poměr svých právních řádů smlouvami a tyto pak platí před zmíněnými všeobecnými předpisy. Tak odstraňuje se kolise

mezi tuzemskými a cizozemskými rozsudky, uznávají se i cizozemské rozsudky. Než takto mezinárodní styky jsou vydány nebezpečí, že není-li úmluvy případné, že po případě soud tuzemský rozhodne jinak než soud cizozemský a oba rozsudky budou v obvodu toho kterého právního řádu exekvovány, což může vésti k hospodářskému zničení dotčené osoby. Vzrůstající hospodářství světové vyžaduje však bezpodmínečně, aby kolise byly odstraněny co možná nejvíce. K tomu slouží konvence různých států, které mají upravit jednotně kolise právních řádů. Aby tato unifikace byla provedena důsledně, ustanovily se zvláštní společnosti, jako »Institut de Droit international« v Bruselu a »International Law Association« v Londýně. Velký pokrok znamenají Haagské konference (1893, 1894, 1900, 1904).

38. Zásady našeho mezinárodního práva soukromého.

Kolisní normy našeho soukromého práva řídí se u nás podle t. zv. teorie statutární, která byla vybudována v Itálii od postglossatorů (Bartolus a Sassoferato, Baldus de Ubaldis). Teorie tato je však v občanském zákoníku poněkud pozměněna, takže máme nyní pět zásad mezinárodního práva soukromého.

1. Statuta personalia. Domovským právem řídí se otázka způsobilosti k právním činům a k právním jednáním a osobní poměry právní. *Lex originis*. Statuta personalia sequuntur personam (§ 34). Podle toho posuzovati jest i právní poměry, týkající se movitostí. *Mobilia sequuntur personam domini* (§ 300).

2. Statuta realia, týkají se nemovitostí, t. j. platí ten právní řád státu, kde se ona nemovitost nalézá. *Lex rei sitae*. *Immobilia sunt obnoxia territorio*.

3. Statuta mixta týkají se právních jednání a právních skutečností jiných než uvedených sub 1, 2. Zde platí místo, kde se právní jednání stalo. *Locus regit actum*. *Lex loci actus*.

4. *Lex electa*, právní řád zvolený stranami: zvoliti si mohou právní řád a) cizinci v tuzemsku nebo v cizozemsku, b) tuzemci, jedná-li v cizině s cizinci, pokud nemá ono právní jednání míti účinků v tuzemsku (§§ 36, 37, 4).

5. *Lex effectus*, t. j. platí onen právní řád, kde účinky právního jednání mají nastati (§§ 4, 37, 904, 905).

V některých případech má tuzemské právo přednost před cizozemským, tak v některých případech platí výlučně právo tuzemské: v otázce otroctví (§ 16), v otázce bigamie a polygamie vůbec (§ 62), dále má přednost tuzemské právo před cizozemským, je-li pochybnost, zda se má užití práva tuzemského či cizozemského a nedá-li se kolise podle předpisů kolísání odstraniti (§§ 23, 25 nesp. pat., § 33 obč. z.). In dubio lex fori.

39. Reciprocita a retorse.

Otázky tyto týkají se jen cizozemců. Cizozemci mají totiž před našimi soudy zásadně stejné postavení jako tuzemci za toho předpokladu, že i naši příslušníci mají stejné postavení s příslušníky státu, který je domovským státem onoho cizince. To je t. zv. formální reciprocita. Mají-li tuzemci horší postavení v onom státě než jeho příslušníci, nastává t. zv. retorse, oni cizinci mají pak podobně zhoršené postavení v tuzemsku, to je t. zv. materiální retorse.

40. Lex originis.

Rozhoduje příslušnost státní a ne bydliště, plyne to z ustanovení § 4, třeba ustanovení § 34 zavdává příčinu k pochybnostem, ale § 34 klade důraz na slova »jako poddaný« a proto rozhoduje příslušnost státní. Dle statutů personálních řídí se osobní způsobilost, poměry rodinné, věcná a dědická práva v příčině věcí movitých.

1. *Osobní způsobilost* t. j. způsobilost býti subjektem práv a povinností, dále právní relevance činů a jednání

dotčené osoby fyzické řídí se podle práva onoho státu, k němuž náleží ona osoba, pokud nejde na jevo, že způsobilost je omezena jen na territorium onoho státu a pokud cizí ustanovení není vyloučeno domácím právem (cf. vyloučení otroctví, § 16), a pokud není retorsí cizí právo vyloučeno. Speciální předpisy stanoví různé úchytky (§§ 33, 34).

2. *Poměry rodinné*. Nemajetkové právní poměry manželské posuzují se zásadně podle domovského práva manželova. Pravidla o rozvodu a rozloučení manželství podle československého práva. V poměru mezi rodiči a dětmi rozhoduje domovské právo otcovo, ale máme četné výjimky, jako alimentární povinnost otcovu posuzovati jest podle tuzemského práva. O poručnictví rozhoduje zásadně domovské právo poručencovo, ale tuzemské soudy mají učiniti zatímní opatření podle tuzemského práva (§§ 183, 219 nesp. pat.).

3. *Movitě věci*. Právní poměry, týkající se věcí movitých, dlužno posuzovati zpravidla podle místa, kde právní jednání se stalo (§§ 300, 35—37), vyloučení z obchodu věcí v tuzemsku posuzovati jest podle tuzemského práva.

4. Největší význam těchto pravidel je v dědickém právu, kde platí tyto zásady:

a) vždy jest užití tuzemského práva, byl-li zůstavitel tuzemcem a zanechal-li movitosti (§ 21 nesp. pat.);

b) je-li zůstavitel cizincem a zanechal-li v tuzemsku jmění movité, projedná pozůstalost soud jeho vlasti, tuzemský soud učiní jen opatření na ochranu tuzemských osob, majících nároky proti zmíněné pozůstalosti. Výjimkou tuzemské právo platí v případě retorse, dále nedá-li se domovský stát zjistiti, pak měl-li cizinec v tuzemsku řádné bydliště a žádají-li o to zdejší účastníci (§§ 23, 24, 140 nesp. pat.).

41. Lex rei sitae.

Dle této zásady řídí se právní poměry, týkající se nemovitostí ať mezi živými ať mortis causa. Rozhoduje onen

právní řád, kde věc nemovitá leží. Podle *lex rei sitae* dlužno posuzovati originální nabytí věcných práv k věcem movitým.

42. *Lex loci actus.*

Místo činu rozhoduje, máli býti posouzen jako právní skutečnost čin lidský podle právního řádu onoho místa, kde se čin stal. Tak rozhoduje místo sjednání smlouvy, místo deliktu. *Lex loci actus* platí tam, kde neplatí statuty personální a reální.

43. *Lex electa.*

Strany mohou v právním jednání stanoviti, podle kterého právního řádu má se to které právní jednání posuzovati s tím omezením, že tuzemec nemůže v právním jednání vyloučiti platnost tuzemského práva, jednal-li v tuzemsku, naproti tomu právní jednání předsevzaté v cizině s cizincem může býti podrobena libovolnému právnímu řádu s omezením daným §. 4 (§§ 36, 37). Sem patří i subsidiární předpisy § 35. Právní jednání mezi cizinci uzavřené buď v tuzemsku nebo v cizině může býti podrobena právu jimi zvolenému (§§ 36, 37).

44. **Novější směry mezinárodního práva soukromého.**

Statutární teorie je dnes více méně překonána a světové hospodářství vyžaduje, aby mezinárodní styky postaveny byly na jiný základ. Proto je očekávati, že v reformovaném občanském zákoníku mezinárodní právo soukromé bude postaveno na širší základ.

Oddíl III.

Osoby.

45. **Trojí pojem osoby.**

Osoba je subjektem povinnosti, t. j. ona má se podle normy zachovati. Osoba je však také subjektem práva, t. j. má nárok na ochranu, jestliže osoba povinná vůči ní porušila své povinnosti. Osoba konečně je subjektem odvozené normy tak zv. právního jednání, jež se jeví jako vůle této osoby, při čemž současně osoba tato stává se buď subjektem povinnosti anebo subjektem práva. Máme tedy trojí pojem osoby. Osobu vždy musíme si představovati jako pouhé abstraktum, jemuž ve světě vnějším nic neodpovídá. Ze svrchovanosti právního řádu plyne, že může cokoli označiti za osobu. Není nutno, aby právní řád promítal všechny tři pojmy osoby v jeden bod, ale náš právní řád tak činí. Podle našeho právního řádu provádí se promítání za stejných předpokladů, t. j. to, co je schopno býti subjektem povinnosti, je schopno býti subjektem práva nebo právního jednání a naopak.

46. **Přirozená a právnická osoba.**

V našem právním řádu činí se rozdíl mezi t. zv. přirozenými osobami a osobami právnickými. Přirozená osoba připíná se k určitému člověku jakožto biologicko-fysiologické jednotce. Právnická osoba připíná se buď k více lidem dohromady (typ korporace) anebo k nějakému jmění, které je určeno nějakým účelem (typ nadace a ústavu). Tento rozdíl

má pro pozitivní naše právo určitý význam najmě co do práva dědického, co do schopnosti jednati právně atd.

47. Přirozené právní osoby.

Podle našeho právního řádu je každý člověk osobou (§§ 16—18 obč. z.) i cizinec je osobou (§ 33 obč. z.). Byl-li cizinec podle svého domácího práva otrokem, stává se osobou, jakmile vstoupil na tuzemské státní území nebo na tuzemskou loď, anebo když v cizině z jakéhokoliv titulu převeden byl na tuzemce jako otrok (dv. dekret z 19. srpna 1826. trest. zák. § 95, generální akta bruselské konference z 2. července 1890 čís. 63 ř. z.).

48. Počátek osoby fysické.

Člověk stává se osobou ve smyslu právním jakmile byl zrozen, t. j. jakmile porod byl fyziologicky ukončen. Nevyžaduje se schopnost k životu. Potrat není zrozením a proto nemá pro soukromé právo žádného významu. V pochybnosti se má za to, že se narodilo dítě živé (§ 23 obč. z.).

49. Osoby nenarozené.

Je-li dítě již oplozeno, ale dosud nenarozeno, pokládá se za narozené, pokud jde o nároky jemu příslušející (§ 22). Dítěti zřídí se prozatím opatrovník (§ 274). Narodí-li se později dítě živé, vstupuje do příslušného práva, jako by bylo již v době zřízení toho kterého práva již bývalo na živu (ex tunc), nenarodí-li se živé, má se za to, jakoby nebylo bývalo ani počato.

Někdy se zachovávají nároky čekatelské i osobám, které ani počaty nejsou, jako je tomu u fideikomisární substituce (§ 612), i těmto osobám se zřizuje opatrovník.

50. Konec osoby přirozené.

Osoba přirozená končí zásadně jen smrtí (§ 16), ani prohlášení za mrtva neznamena konec osoby přirozené, poně-

vadž se jen jeho právní poměry upraví tak, jako by byl zemřel, vrátí-li se, vstupuje však opět ve všechna svá práva. Občanský zákon nezná t. zv. občanské smrti. Důkaz smrti provádí se úmrtními listy (resp. matrikami o úmrtí). Nelze-li toho důkazu provést, nutno zažádati u soudu, aby proveden byl důkaz smrti podle § 10 zák. z 16. února 1883 č. 20 ř. z. (Srovnej § 5 zákona z 31. března 1918 čís. 129. ř. zák.) Ten důkaz lišiti jest od řízení prohlášení za mrtva. Kdežto v tomto řízení se zkoumá, zda jsou zde dány podmínky prohlášení za mrtva (viz níže), zkoumá se v soudním důkaze smrti přímo, zda dotyčný po určitém dnu žil či ne. Proto důkaz smrti není vázán na lhůty § 24 obč. z. Řízení spočívá v tom, že se zřídí dotyčné osobě opatrovník, vyhlásí se ediktem, aby se do určité lhůty (3—12měsíční) přihlásila u soudu, soud provádí příslušné důkazy (§ 3 cit. z.) a po slyšení stran rozhodne, zda dotyčná osoba určitý den nepřežila, t. j. určitý den zemřela. Tím je důkaz smrti proveden.

51. Prohlášení za mrtva.

Nelze-li provést důkazu smrti, možno žádati za určitých podmínek za prohlášení za mrtva. Podmínky a řízení jsou upraveny jednak v §§ 24, 112—114, 277, 278 obč. z., v zákoně ze dne 16. února 1883 č. 20 ř. z., z 31. března 1918 č. 128, 129 ř. z., z 30. června 1921 č. 252 Sb. z. a n.

Podmínky jsou:

a) nezávěstnost, t. j. osoba je nepřítomná a o jejím pobytu se ničeho neví, takže je pochybné, zda žije (§ 24), dalším předpokladem je, že musí uplynouti určitá doba nezávěstnosti:

a) uplynulo-li od narození nezvěstného sedmdesát let, je lhůta nezvěstnosti pětiletá, uplynulo-li od narození 30 let, je lhůta desetiletá; lhůty počítají se od konce onoho roku, kdy podle došlých zpráv ještě žil; za nezvěstného nelze prohlásiti

nikoho před uplynutím třicátého roku věku jeho, byť i ne-zvěstnost trvala déle než deset let (§ 24 č. 1);

ρ) je-li někdo ne-zvěstným z války, platí tříletá lhůta od konce (právního nebo faktického) války; za ne-zvěstného z války se pokládá, kdo ve válce byl raněn (byť nebyl příslušníkem branné moci) anebo zmizel, jsa příslušníkem branné moci; ve lhůtě ne-zvěstnosti nesmí přijít nějakých zpráv o životě zmizelého. Zvláštní ustanovení platí o ne-zvěstných ze světové války 1914—1919. Podle nich může býti (podle volné úvahy soudu) prohlášen býti za mrtva každý účastník války 1914—1919, který náležeje k branné moci kteréhokoliv z válčících stran stal se ne-zvěstným, uplynula-li dvě léta od poslední zprávy, že jest na živu, podobně i ony osoby, které sice nenáležely k branné moci některé z válčících stran, ale zdržovaly se u ní v poli nebo jí provázely nebo upadly v moc nepřítelů nebo se zdržovaly naposled v místech válečného území, na němž se tehdy přihodily zvláštní válečné události (zák. z 31. března 1918 č. 128 ř. z. a zákon z 30. června 1921 č. 252 Sb. z. a n.);

γ) zmizel-li někdo při zániku lodi nebo v nějakém jiném nebezpečí blízké smrti, stanovena je lhůta na tři léta od konce onoho roku, kdy se ona nehoda udála (§ 24 č. 3), při čemž platí zvláštní doměnka o zániku lodi samotné (též tříletá lhůta). Poslední den lhůty platí za den zániku lodi, takže doba ne-zvěstnosti činí po př. šest let.

b) Řízení v y h l a š o v a c í. Řízení zahájí se na žádost zájemníkovu v případech § 24 č. 1 a 2 rok před uplynutím lhůty tam stanovené, v případě § 24 č. 3 ihned po nebezpečné události. Soud vydá edikt na dobu jednoho roku resp. v případě třetím do konce lhůty ne-zvěstnosti. Ne-zvěstnému se zřídí opatrovník. Po uplynutí lhůty ediktálně rozhodne soud na novou žádost zájemníkovu. V rozhodnutí o prohlášení za mrtvého udá se den úmrtí. Za den úmrtí platí: a) den, o němž podle konaného šetření lze říci, že jest dnem úmrtí, b) není-li to

možno, den, o němž lze aspoň říci, že jej ne-zvěstný nepřežil, c) není-li ani to možno, den, kterého končila lhůta § 24 obč. z. (§ 8 zák. z 1883).

Prohlášení za mrtva zakládá důměnku a) že ne-zvěstný je mrtev, b) že ne-zvěstný zemřel v ten den, jenž za úmrtí den byl určen, c) že až do toho dne žil. Tvrdí-li někdo opak, musí to dokázati.

Po takovém ne-zvěstném zahájí se řízení pozůstalostní, jeho dětem zřídí se poručník, jsou-li nezletilé (§ 187). Pokud se týče m a n ž e l s t v í, nenastává pouhým prohlášením za mrtva rozloučení manželství dotčené osoby, nýbrž k tomu je zapotřebí ještě dalšího důkazu podle §§ 112—114 obč. z. Toto kvalifikované prohlášení za mrtva provádí se jen k žádosti pozůstalého manžela k tomu účelu, aby prohlášeno bylo manželství za rozloučené úmrtím ne-zvěstného manžela. Řízení možno spojit s obyčejným prohlášením za mrtva anebo může se prováděti odděleně později.

Zvláštní náležitosti:

a) zahajuje se jen k žádosti pozůstalého manžela (§ 9 zák. č. 20/1883 odst. I., § 112 obč. z.);

b) vedle opatrovníka ne-zvěstného zřídí soud zvláštního obhájce svazku manželského (l. c. odst. II., § 113 obč. z.);

c) nedostačí důměnky § 24 obč. z., nýbrž musí býti podány další důkazy, neponechávající žádných pochyb, že ne-zvěstný manžel skutečně zemřel (§ 112 obč. z.);

d) byl-li již ne-zvěstný manžel prohlášen za mrtva, omezí se výrok soudu na rozhodnutí, že manželství nutno pokládati za rozloučené; proti tomuto výroku má obhájce svazku manželského podati opravný prostředek (§ 9 zák. č. 20/1883).

Pro účastníky světové války (zák. z 31. března 1918 č. 128 ř. z. a z 30. června 1921 č. 252 Sb. z. a n.) dostačí výsledky obyčejného prohlášení za mrtva, obhájce svazku manželského se nezřizuje; k výroku rozlučujícímu manželství je

však zapotřebí žádosti pozůstalého manžela (čl. V. zák. č. 252/1921).

52. Způsobilost k právním činům.

Projeví-li člověk svoji (psychologickou) vůli, že se chce zavázati k něčemu, respektuje právní řád tuto vůli, pokud projevující je osobou, pokud projev jeho vůle se respektuje právním řádem, t. j. pokud tento projev vůle je právní skutečností, z níž usuzujeme na určitý závazek. Zde máme co činiti s osobou jako subjektem povinností. Projevem vůle může vzniknouti však osobě i nárok na určité plnění tím, že zavazující projev vůle osoby druhé přijme. Zde máme co činiti se subjektem oprávnění. V obou případech je osoba subjektem právního jednání, t. j. jde o závazky, jejichž vznik je ponechán autonomii stran a není stanoven přímo zákonem. Oba tyto případy spojujeme v jeden pojem s názvem způsobilost k právním jednáním, ačkoliv v občanském zákoníku jsou podružné úchytky v úpravě obou pojmů.

Způsobilost k právním jednáním značí tedy, že člověk jako osoba je schopen svojí vůlí stanovit odvozenou normu, které říkáme právní jednání, nebo obráceně, že jeho vůle se uznává za právní skutečnost.

Tomuto pojmu nadřazuje se širší pojem způsobilosti k právním činům, což znamená však velmi různorodý pojem, jednak způsobilost k právním jednáním, jednak schopnost svým chováním založiti nějaký závazek ex lege, na př. deliktem k náhradě škody, nebo z rušené držby atp., jednak spolupůsobiti při projevu vůle nějaké jiné osoby, na př. svědci posledního pořízení, nebo schopnost přebíratí určité závazky stanovené buď ex lege nebo výrokem soudním, na př. poručenství. Právní čin neznačí tedy nic jiného, než že jednání určité osoby je právní skutečností, která musí býti dána, abychom mohli souditi na určitou právní povinnost.

Právní jednání je též činem právním, ale liší se kvalifikačí svého obsahu, že vůle směřuje k určitému závazku anebo k přijetí takového závazku.

Všichni lidé jako osoby jsou zásadně stejně způsobilí k právním činům, rozdíly jsou dány jednak věkem, jednak nedostatkem rozumu, jednak výrokem soudním.

P o z n á m k a. Od způsobilosti k právním činům lišivá se způsobilost k právům, což značí zpravidla jen jiný výraz pro pojem osoby; podle onoho učení, dle něhož subjektivní právo je právně chráněný zájem, značí způsobilost k právům, že někdo požívá té nebo oné ochrany svých zájmů, což toto učení nestotožňuje s pojmem osoby.

Právně závazné rozdíly mezi lidmi.

53. Pohlaví.

Rozdílů mezi pohlavím nyní zásadně není, jen v rodinném právu prohlašuje se manžel za hlavu rodiny (§ 91), pak v dědickém právu (svěřenství § 626, rolnické medíly § 40 zák. č. 81/1920) jsou omezení v neprospěch žen.

54. Náboženství

nemá pro občanské právo žádného významu, jen pokud se týká řeholníků, máme starší předpisy zvláštní. Řeholníci složivše slavné sliby jsou takto omezeni:

1. nemohou adoptovati (§ 179), nemá jim býti pravidelně svěřováno poručenství a opatrovnictví (§§ 192, 281), nemohou učiniti poslední pořízení (§ 573), nemohou dědití neb nabývatí odkazů (§§ 538, 539, 647); obč. zák. § 539 odvolává se na starší předpisy (dv. d. ze dne 13. června 1793, dv. d. ze dne 23. března 1809 č. 887, dv. d. ze dne 7. čce 1827 č. 83 sv. 55 Sb. z. pol., dv. d. ze dne 7. června 1833 č. 2618 atd.) z těchto předpisů jde na jevo, že řeholník ani právními jednáními inter vivos ani mortis causa ani zavazovati se ani nabývatí nemůže,

je tedy nezpůsobilý k právním jednáním. Naproti tomu je schopen zavázati se činem nedovoleným, nebo jinak ex lege.

2. Má-li v době slavných slibů nějaké jmění, odejme se jeho dispoicí a zřídí se mu opatrovník (§ 182 pat.).

Z této nezpůsobilosti existují výjimky: a) má-li řád zvláštní privilegium co do majetku svých členů, b) byl-li řeholník ze slibů propuštěn, c) když řád byl zrušen, d) když řeholník má takové postavení, že nepovažuje se již za člena řádu (kardinál).

55. Rozdíly věku.

a) Dětsví trvá až do dokonání sedmého roku (§§ 21, 865). Dítě je naprosto nezpůsobilé k jakémukoliv právnímu jednání, jeho vůle není právně-relevantní, proto nemůže nabýti ani držby (§ 310). Právně jedná za dítě jeho zákonný zástupce. Dítě je nezpůsobilé k deliktům (§ 1308).

b) Nedospělost trvá až do dokonání čtrnáctého roku (§ 21);

1. Nedospělí nejsou schopni uzavřítí manželství (§ 48), učiniti poslední pořízení (§ 569), býti svědky poslední vůle (§§ 591, 597), mohou nabýti držby svým jednáním (§ 310).

2. Nezpůsobilost k právním jednáním je omezená: a) jednání, jež jsou pouze k prospěchu nedospělce, může sám učiniti (§§ 244, 865); b) jednání, jež zavazují nedospělce, může učiniti jen se svolením svého zákonného zástupce (§ 865), po př. soudu (§ 233). Druhá strana je vázána a může žádati za přiměřenou lhůtu k vyjádření zákonného zástupce. Výjimky obsahují §§ 152, 246; 151, 246; 1421.

3. Nezpůsobilost k deliktům je i zde dána (§§ 248, 1308);

c) nezletilost trvá pravidelně až do dokonání 21. roku věku (zákon z 23. července 1919 č. 447 sb.):

1. Mohou uzavřítí sňatek se svolením zák. zástupce po př. soudu (§ 49) a sami mohou žádati za rozluky, po př. rozvod manželství (§ 16), do 18 roku mohou učiniti veřejné ústní poří-

zení, od osmnáctého roku v jakékoli formě (§ 569), do osmnáctého roku mohou býti svědky posledního pořízení ve formě privilegované (§ 597), pak bez omezení (§ 591).

2. Omezení k právním jednáním je stejné jako u nedospělců, ale jsou dány další výjimky v jich prospěch (§§ 151, 246, 247, § 3 z. č. 447/1919).

3. Za delikty ručí neomezeně (§ 1308), pak podle § 4 zák. č. 447/1919 (18 roků).

d) Zletilost se nabývá dokonáním 21. rokem věku, osoba zletilá je pravidelně svéprávná. Svěprávnosti možno nabýti prohlášením soudu i dříve a to propuštěním z moci otcovské (§ 2 cit. zák.), nebo prominutím let (§ 5 cit. zák.), je-li nezletilec aspoň osmnáct let stár a souhlasí-li s tím. Omezení svéprávnosti možno výjimečně prodloužiti i přes 21. rok (§§ 172, 251).

56. Nedostatek rozumu.

1. Osoby, které nejsou zdravého rozumu, aby mohly míti představu o dosahu svého jednání (šílení, zuřiví a blbí, § 21), jsou zásadně úplně nezpůsobilí k právním činům (§§ 48, 310, 566, 591, 865, 1308) bez ohledu, zda byli soudně zbaveni svéprávnosti.

2. Osoby, které jsou přechodně nepřičetné, jsou taktéž úplně nezpůsobilé k trestním činům (§§ 310, 566, 865).

57. Omezení svéprávnosti na základě soudního výroku.

(Řád o zbavení svéprávnosti ze dne 28. června 1916 č. 207 ř. z.)

Soudně může býti zbaven svéprávnosti:

a) pro choromyslnost nebo slabomyslnost úplně nebo částečně (§ 1),

b) pro marnotratnost, pak pro alkoholismus nebo používání nervových jedů částečně (§ 2), vydávají-li sebe nebo svoji rodinu v nebezpečí nebo ohrožují bezpečnost jiných nebo potřebují podpůrce k náležitému obstarávání svých záležitostí.

Úplně zbavený svéprávnosti rovná se dítěti a dostane opatrovníka (§ 3). Částečně zbavený svéprávnosti rovná se dospělému nezletilci a dostane podpůrce (§ 4), odchylky u nezletilců jsou dány v §§ 4, 6.

Omezení svéprávnosti trvá, pokud výrokem soudu nebylo zase zrušeno (§§ 50, 67).

Hluchoněmý může žádati, aby mu zřízen byl opatrovník (§ 275 obč. z.), pak je na roveň postaven dospělému nezletilci.

58. Ochrana jména.

Jméno je označení určitého člověka na rozdíl od ostatních individuí. Jméno chrání se jak poličejně, tak i soudně. Jméno skládá se ze dvou částí: ze jména rodinného, společného všem agnackým příbuzným, a ze jména vlastního. Rodinné jméno nabývá se narozením a to u manželských dětí rodinné jméno otcovo (§§ 146, 160) u dětí nemanželských rodinné jméno matčino (§ 165). Manžel matčin může jejímu nemanželskému dítěti propůjčiti své jméno rodinné se svolením zemské správy politické za souhlasu matky dítěte, po př. jeho zákonného zástupce (§ 165). Dítě legitimované nabývá rodinného jména otcova (§§ 161, 162), manželka jména manželova (§ 92); to jméno podrží i v případě rozluky manželství. Změna jména je přípustná jen se svolením správy politické. Ochrany jména proti zneužívání osobou jinou může se domáhati soudně jednak žalobou určovací, že druhé osobě jméno to nepřísluší, anebo že žalobci jméno to přísluší, jednak žalobou na zanechání neoprávněného užívání a na náhradu škody, toto i v případě jména krycího (pseudonymu) § 43 obč. z. Jméno obchodníka (firma), jméno živnostníka, autora je chráněno zvláštními předpisy.

B) Právnícká osoba.

59. Význam právnícké osoby v soukromém právu.

Právnícká osoba je subjekt, který připínáme podle ustanovení právního řádu jinému hmotnému podkladu než člověku.

Pravili jsme, že podle našeho právního řádu připíná se subjekt buď na více lidí anebo na jmění spjaté určitým účelem a máme pak typ korporace a typ nadace. Právnícká osoba v oboru soukromého práva může býti subjektem jen práv a povinností majetkoprávních, kde však pro právní poměr předpokládáme příbuzenský nebo manželský svazek, tam právnícká osoba nemá žádného významu, mimo to nemůže po zaniklé právnícké osobě býti pozůstalostí. Připomenouti jest, že právnícká osoba — pokud nejde o typ nadace — v daném případě žádného jmění míti nemusí.

60. Korporace

je sdružení více osob za dovoleným účelem (§ 26). Účel charakterizuje korporaci. Korporace je subjekt rozdílný od jednotlivých členů, čímž se liší od společnosti, kde jednotliví členové jsou spolusubjekty společných závazků a oprávnění, členům společnosti patří ideální podíly na společném jmění, které jest lišiti od jmění společného. Korporace je naproti tomu zavázána a oprávněna samostatně, členové nejsou vázáni a oprávněni. Při tom musíme lišiti právně formální přiřítání k povinnostem a k právům od hospodářské odpovědnosti; tato může býti s prvou totožná (jako u ideálních spolků), anebo může se různiti (akciová společnost). Pro otázku vzniku a trvání korporace jsou rozhodny předpisy práva spolkového.

61. Nadace

je druhý typ, které naše právo uznává, jiný typ právníckých osob náš právní řád nezná. Nadace je jmění, věnované určitému účelu (§ 646). K nadaci je zapotřebí, aby byla státní správou uznána, pokud nejde o nadace úplně náboženského rázu (dv. d. ze dne 21. června 1841 č. 541 a § 47 zák. ze dne 7. května 1874 č. 50); určení účele děje se právním jednáním (jednostranným) zakladatele nadace, jenž jmění potřebné věnuje anebo zajistí, toto jednostranné právní jednání musí býti státní správou schváleno, což není akceptace.

62. Zánik právnických osob

řídí se v první řadě stanovami spolku, nebo ustanoveními nadační listiny. Jinak zaniká právnická osoba typu korporativního odpadnutím členů, typu nadačního trvalým odpadnutím jmění, při nadacích a korporacích zrušením mocí státní (pokud výjimečně není příslušná správa církevní). Nadace nezaniká permutací, t. j. změnil-li státní správa účel nadace na účel příbuzný (dv. d. ze dne 21. června 1841 č. 541).

O jmění zaniklého spolku rozhodují buď příslušné předpisy zákonů spolkových a dále v rámci jich stanovy, po př. valná hromada spolku; není-li nic bližšího stanoveno, platí v našem právu zásada, že jmění výdělečných korporací připadá členům (na př. čl. 215 obch. z.), jmění ostatních korporací připadá státu jako *bonum vacans*. Odpadne-li účel nadace, má stát provést permutaci nadace. Přejídný stav jmění po zrušení spolku nazývá se někdy liquidace (na př. čl. 244 obch. z.).

63. Způsobnost právnické osoby.

Poněvadž právnická osoba je osobou ve smyslu právního řádu, je stejně subjektem jako osoba přirozená, neboť v logické struktuře obou pojmů není žádného rozdílu. Tam však, kde právní řád předpokládá přirozené vztahy lidí mezi sebou, tam ovšem právnická osoba nemá žádného významu. Nerozhoduje také, že právnická osoba nemá žádné vůle ve smyslu psychologickém, poněvadž ani osoba přirozená jako taková, taktéž žádné vůle takové nemá. Obě mají však stejnou měrou vůli ve smyslu právním, obě mohou tedy stejně jednati. Potřebuje-li však vůle ve smyslu právním vůli ve smyslu psychologickém, pak má tuto vůli u přirozené osoby buď onen člověk, k němuž se právní vůle připíná, anebo jeho zástupce, ať zvolený (smlouvou zmocňovací), anebo podle zákona mu daný (poručník, opatrovník). U právnické osoby má tuto psychologickou vůli člověk, jenž funguje jako orgán této právnické osoby, ale k této vůli připínající se právnická vůle patří již

právnické osobě. Proto je právnická osoba schopna jednati zrovna tak, jako osoba fyzická a zavazuje se činy svého orgánu. Zavazuje-li orgán právnickou osobu i svým nedovoleným činem, je právnická osoba schopna i deliktu. Pokud člověk jedná jako orgán, jedná dotčená právnická osoba, t. j. povinnosti i nároky založené jednáním orgánu přičítají se právnické osobě.

Oddíl IV.

Věc.

64. Pojem věci.

Věc jest podle občanského zákona objektem práva, něčím, co je od lidí rozdílné a slouží lidským potřebám (§ 285). Tento pojem předpokládá, že věc je to, co podrobena je právnímu panství určité osoby-člověka a má majetkovou hodnotu. Převodeme-li to na pojem povinnosti, značí definice tato tolik, že obsah povinnosti v občanském právu, pokud nejde o t. zv. osobní práva, musí mít majetkovou hodnotu jinak, že není občanským právem respektován. Proto má věc význam jen v právu majetkovém, které občanský zák. nazývá věcným právem. Hodnota obsahu povinnosti spočívá v tom, že povinný subjekt bude jednati podle normy. Hodnota toho, co má býti plněno, je něčím reálným a musí se přesně lišiti od povinnosti samotné.

Na druhé straně nesmíme přehlížeti, že ve jmění osoby nalézají se hmotné předměty vnějšího světa, jichž užívání buď neomezené nebo omezené je právním řádem garantováno potud, že druhým osobám se ukládá povinnost nerušiti onoho užívání. Zde nepřihlíží se k hodnotě onoho splnění negativních povinností, ale přímo k hodnotě užívání oněch věcí jako hospodářských statků. Vidíme, že zde máme hledisko posunuto. V tomto případě mluvíme o hmotných věcech.

Těmto staví se na proti věci nehmotné čili práva subjektivní, což znamená tolik: zachovají-li se povinné

osoby podle ustanovení norem, bude mít z toho ona osoba, v jejíž prospěch tato norma byla dána, určitou výhodu a tato výhoda se oceňuje majetkově. Neznamená věc nehmotná nic než folio k hodnotě obsahu povinnosti; můžeme každou hmotnou věc formulovati jako věc nehmotnou (tak u služebností), ale ne naopak. O nehmotných věcech mluvíme v užším slova smyslu tehdy, když hodnota právní ochrany není vyjádřena v nějakém hmotném předmětu, a nerovná se hodnotě obsahu povinnosti, na př. při právu autorském je hodnota jeho výsledkem hodnot všech negativních povinností uložených neautorům oproti autoru, ale nemožno ani říci, že se rovná součtu hodnot oněch neg. povinností.

Z toho vidíme, že takto formulovaný předmět práva má obsah víceznačný a že označuje určitou skutečnost, která je dána teleologicky. Je tedy věc právní skutečností. Plyne z toho dále, že obsah norem určený právními skutečnostmi je dán teleologicky, a postulát jich obsah stanovící je roven legislativnímu postulátu, který vedl k formulaci toho nebo onoho ustanovení právního. Tento postulát máme pak vyjádřen povinnostmi právním řádem stanovenými. Z toho vidíme, že hledisko normativní při dogmatickém výkladu norem musíme doplniti hlediskem teleogickým.

65. Individualita věci.

Věc pojmáme jako jednotku a tím liší se od pouhého kusu. Individuum liší se od kusu tím, že má určený přesně vztah mezi celkem a částmi. Individualisace t. j. určení vztahu mezi celkem a částmi, může se prováděti buď podle formy kusu (jako u krystalů) anebo podle účelu, k jehož dosažení jest prostředkem. Individualisace věcí provádí se podle účelu, jemuž mají sloužiti, a tento účel máme stanoven v občanském právu ochranou jmění jednotlivcova. Z toho plyne, že věc podle občanského zákoníka je individualisována stejně jako statek v národním hospodářství (srov. §§ 285, 293, 294, 309, 312, 315, 329, 380, 414

až 416, 417, 420, 461, 472, 656, 660, 784, 934, 1323, 1324). Tedy hospodářské určení věci individualisuje věc. Je tedy předmět nějaký potud věcí, pokud má vlastnost býti statkem, čemuž odpovídá i legální definice obč. zák. Není však vlastnost tato dána věci jako takové již z pouhého hlediska kauzality — (vlastnost inhaerentní) — jak mylně předpokládá § 90 něm. obč. zák., — nýbrž je to vztah k hospodářskému postulátu (vlastnost vztahová). K tomuto postulátu nemůžeme dospěti v právní vědě přímo, ale musíme na základě pozitivních předpisů právních dospěti ke konstrukci tohoto postulátu. Náš občanský zákoník nenechává nás nikterak v pochybnostech, že jde o postulát hospodářský a blíží se tím francouzskému Code civil. Individualisujeme v daném případě věc, musíme vždy zkoumati, kterému hospodářskému účelu slouží v tomto konkrétním případě, neboť jiný účel, jiná individualisace. Zpravidla určité věci slouží určitým účelům a proto zapomínáme lehce na předpoklady individualisace a jsme ochotni uznati, že pouhá forma věci stanoví účel, ačkoliv účel je dán jen právními činy osoby k tomu povoláné, aby účel věci stanovila, což stanoví konkr. předpisy právní; pro obor t. zv. věcných práv je to zpravidla vlastník věci (§ 294), v obligacním právu smlouvající se strany (§ 914). Na př. dům určený k bydlení tvoří individualitu a cihly nemají jako takové žádného významu, ale dům určený ku zboření nemá význam jako celek, nýbrž jen jednotlivé součástky jeho, cihly, trámy, atd., které zde vystupují jako samostatné individuality. Logická jednota právního řádu předpokládá, že nemůže býti věc individualisována současně podle různých účelů, které se navzájem vylučují.

66. Součástky a příslušenství věci.

1. Součástky věci nazýváme ony části věci, jichž poměr k celku je pevně určen hospodářským účelem věci tak, že bez těchto součástí nemohla by věc sloužiti onomu účelu, byla by tedy její individualita porušena. Proto pravíme, že

máme co činiti s částmi, které náležejí k podstatě věci, při čemž nesmíme mysliti na podstatu metafysickou, nýbrž teleologickou. Tyto částky nazývají se též neoddělitelné součástky. Je-li nějaká část spojena s celkem věci tak, že je sice oddělitelná, aniž se tím poruší podstata věci, ale sama po dobu spojení nemůže sloužiti jinému účelu než věc hlavní, mluvíme o oddělitelné součástce věci. Co je součástkou ať oddělitelnou ať neoddělitelnou, musíme zjistiti z účele, jemuž má věc sloužiti a který byl stanoven osobou k tomu legitimovanou («rechtsgehaltliche Handlung» Kohler).

Jen stanovení účele nemusí se státi osobou k tomu legitimovanou, spojení samo nemusí se státi touto osobou a částice tato považuje se přece jen za část individuality, která celá je právní skutečností, čili jak se obyčejně nepřesně říká, celá je předmětem toho kterého subjektivního práva.

2. Příslušenství upraveno je v občanském zákoníku z tohoto hlediska: je dán určitý statek, aby jeho hospodářská funkce se zvýšila, uvede se v relaci k jinému statku, který tímto spojením ztrácí na své samostatné funkci a je uveden v odvislost onomu statku, takže účel tohoto spojení uvádí oba statky v užší nebo volnější spojení. Nerozhoduje při tom, zda spojení bylo provedeno mechanicky či zda s hlediska přírodovědného není vůbec žádného spojení, dostačí, že oba statky jsou spojeny hospodářskou funkcí k vyššímu účelu. O příslušenství mluvíme jen tehdy, je-li jeden statek významu hlavního, kdežto druhý významu pouze podružného, hospodářská funkce hlavního statku určuje i funkci příslušenství a ne naopak. I zde spojení musí se státi osobou k tomu legitimovanou, což je pro obor práv věcných — vlastník, v obligacích — strana k tomu podle smlouvy legitimovaná (§§ 294—297). Nemovitost nemůže býti příslušenstvím movitosti.

3. Plody jsou organické produkty nějaké věci, zpravidla zárodek stejné věci jako je věc mateřská. Těmto přirozeným plodům klade právní řád na roveň i pravidelné užítky věci ně-

jaké, které jsou dány hospodářským užíváním věci. Takovými plody jsou: poražené dřevo v lese podle hospodářského plánu, výnos lomu nebo báňského podniku, dále sem patří i úrokový výnos kapitálu peněžního. — Dokud je plod spojen s věcí hlavní, považuje se za její součástíku, samostatnou věcí stává se teprve oddělením, u úroků splatností jich.

Pojem plodu má význam při usufruktu (§ 509), nájmu (§ 1090), pak při přechodu věci z jedné právní sféry do druhé, jako je vrácení plodů vlastníku věci (§§ 330, 519, 824), nebo při tradici (330, 422), a při předání věci singulárnímu sukcesoru vůbec (686, 1050, 1051).

4. H r o m a d n á v ě c. Máme dva statky, které jsou samostatně schopny plniti své hospodářské funkce, ale k některým hospodářským funkcím musíme je uvést ve vzájemný vztah, aby mohly plniti nějakou speciální funkci hospodářskou. Okolnost tato bude míti pro právní řád jen tehdy význam, jestliže tento vztah je trvalý. Od příslušenství liší se tento případ tím, že zde není nějakého statku, který uveden je v odvislost k jinému statku; funkce dvou rovnocenných statků se jen tímto spojením rozmnožuje. Věc hromadná patří k pojmům kolektivním, jímž se zahrnuje více samostatných individuí spojených určitým účelem. Případ tento je nejmarkantnější tam, kde různá individua vědomě nebo pudově spolčují se v takovou kolektivitu, jako je tomu u stáda. Občanský zákoník přihlíží jen k takovým kolektivitám, je-li dána zvyklost považovati takové kolektivity za jedinou věc, dále je zapotřebí, aby spojení provedl vlastník těchto věcí a spojení aby bylo trvalé (§ 302, 294). Kolektivitu takovou považovati jest za individuum, jehož částmi jsou jednotlivé věci, poměr mezi celkem a částmi je určen hospodářským účelem této kolektivity.

67. Rozdíly mezi věcmi.

1. N e m o v i t o s t i. Za jednotlivou nemovitou věc považuje se jakákoliv část povrchu zemského, která tvoří určité

individuum. Pro individualisaci nemovitostí máme v našem právním řádu předepsány určité náležitosti. Základem nemovitosti je kus povrchu zemského a k tomu náleží jako jeho součásti:

a) přirozená půda kolmo do hloubky, kterou lze ovládnouti s výjimkou nerostů vyhrazených (§ 297);

b) prostor vzduchový kolmo do výše, do které lze jej ovládnouti (§ 297);

c) příbytek: α) všechno, co roste v půdě a z půdy, pokud nebylo odděleno (295, 420),

β) naplaveniny (411—413),

γ) stavby, pokud jsou pevně a trvale spojeny s pozemkem, bez ohledu na to, kdo spojení provedl (417—419), vyžaduje se v jádře, aby budova i s pozemkem trvale sloužila určitému hospodářskému účelu, součásti budovy jsou též součástkami pozemku; není-li takového trvalého spojení, zůstává budova samostatnou a není součástíkou pozemku;

δ) příslušenstvím věci nemovité nazýváme ony věci movité, které trvale slouží při užívání věci nemovité a vlastníkem (resp. osobou legitimovanou) nemovité věci k tomu byly určeny (§ 294), sem náleží inventář (fundus instructus) hospodářského statku (§ 296); příslušenství i zde je dáno hospodářským určením věci a musí tedy příslušenství býti objektivně vhodné, aby sloužilo takovému určení.

2. M o v i t o s t i. Všechny ostatní věci, které nejsou nemovitostmi, považujeme za movitosti. Pro movitosti nemáme předepsány žádné zvláštní náležitosti jich individualisace. T. zv. věci nehmotné považují se podle našeho práva za věci movité, pokud podle zvláštních ustanovení nemají se považovati za nemovitosti (§§ 298, 299). Za věci nehmotné považuje pak občanský zákon všechna oprávnění, pokud nejde o právo vlastnické; máme-li na tato oprávnění pohlížeti jako na předmět povinnosti (věc), na př. zástavní právo, stížené zástavním právem, musíme je podříditi řádu o věcech movitých. V některých případech

musíme však na tato oprávnění pohlížeti jako na věci nemovité, jsou-li spojena s držbou věci nemovité anebo zřízením zemským za věc nemovitou prohlášená (§ 298). To jsou: služebností pozemkové, práva reálná, dále t. zv. vlastnictví horní (§ 109 h. z.), právo ke stavbě (§ 6. zák. ze dne 26. dubna 1912 č. 86 ř. z.), právo těžiti živice (§ 4 zák. ze dne 22. března 1920 č. 197 sb. z. a n.).

68. Vlastnosti věcí jako hospodářských statků.

1. **Hodnota a cena.** Hodnota spočívá v tom, že jednu věc přirovnáváme ke druhé a zkoumáme, pokud jednu nebo druhou více hodnotíme vzhledem na možnost ukájení našich hospodářských potřeb (bližší viz v národním hospodářství). Hodnota je relace věci k lidským potřebám a k jiným prostředkům, které tyto potřeby mohou ukojiti. Předmět jako takový není ani ocenitelný ani neocenitelný, což přehlíží § 303, proto rozdělení věcí na ocenitelné a neocenitelné není správné, poněvadž obé vychází z různých hledisek. Na př. výkon herce jako výkon umělecký je hospodářsky neocenitelný, ale mohu ho ceniti hospodářsky, když počítám, kolik lidí bude ochotno zaplatiti určité vstupné, aby vidělo tento umělecký výkon.

Hledisko může býti buď subjektivní anebo objektivní, chceme-li stanoviti hodnotu věci. Při subjektivním hledisku přihlížíme ku potřebám určitého člověka jako právnické osoby, při objektivním hledisku přihlíží se k tomu, jaká hodnota se zpravidla určité věci v dané lidské společnosti přikládá, což vyjadřuje obč. z. v § 303, že »cenu vyhledati lze, když přirovnají se k jiným věcem, jež jsou v oběhu«. Hodnotu tuto měříme obecným měřítkem hodnot hospodářských, t. j. penězi a mluvíme pak o ceně. V tomto případě mluvíme o řádné ceně, v onom o ceně mimořádné.

2. **Cena řádná a mimořádná.** Zpravidla se určuje cena řádná, čímž rozumí obč. zák. (§ 305) cenu výnosovou, t. j. cenu rovnající se kapitalisovanému čistému výnosu; není

určeno, podle jaké úrokové míry jest kapitalisaci provésti, buď rozhoduje zvláštní ustanovení psaného práva anebo obvyklá míra úroková. Cenou výnosovou vždy nevystačíme (na př. u spotřebních statků) a proto musíme cenu stanoviti jinak, t. j. obnosem, kterým se hodnotí věc v obchodě (Verkehr, premávka, pospoj), a cenu pak nazýváme cenou prodejní (pre-mávkovou, obchodní, tržní). Jiná cena jest t. zv. svěstojná (Gestehungspreis), která se zjišťuje vypočtením nákladů výroby.

Cena mimořádná vyjadřuje v penězích hodnotu, kterou jí subjekt jmění přikládá; zde i věc objektivně bezcenná může míti velikou hodnotu, na př. rodinné památky (§§ 305, 335, 1331). Cenu mimořádnou dělíme na cenu mimořádnou v užším slova smyslu, t. j. na postavení věci ve jmění dotčené osoby a cenu zvláštní obliby, kde peněžitě oceňujeme citový vztah osoby k její věci.

3. **Věci zužitelné a zastupitelné.** — Zužitelné věci jsou ony, které jsou určeny k tomu, aby byly užíváním zničeny, čili zužity (§ 301), od zužití lišiti jest pouhé opotřebování. V právnickém názvosloví označují se též peníze zužitelnými věcmi. — Zastupitelné věci jsou ony věci, při nichž nezáleží zpravidla na určitém individuu, které tedy beze všeho mohou být nahrazeny jinými věcmi stejného druhu a množství.

Občanský zák. mluví pouze o věcech zužitelných (§§ 301, 983), ale má na mysli obojí druh věcí. Zastupitelnost je pouze výsledek hospodářského určení věcí, význam má hlavně v právu obligačním, kde značí, že dlužníku ponechává se volba, aby z určitého druhu stanovil individualitu věci, kterou plní podle své povinnosti.

4. **Věci dělitelné.** — Rozložíme-li věc na více samostatných částí, pravíme, že jsme věc dělili. Podle našeho právního řádu je věc jen tehdy dělitelná, když se může rozložit na několik stejných individuí stejného druhu jako byl celek tak, že součet hodnot jednotlivých rozdělených částí rovná se přibližně

hodnotě celku před rozdělením. Pozemky jsou zpravidla dělitelné, věci movité zpravidla nedělitelné. Jsou-li rozdělené části individua jiného druhu než byl celek, pravíme, že dělením ničí se podstata věci. Dělitelnost je důležitá při rozdělení společné věci (843).

5. **V ě c i o b e c n é** jsou takové statky hospodářské, jichž individualisaci provést nemůžeme, proto nenáleží v pravém slova smyslu do pojmu věci. Věcmi takovými je vzduch, tekoucí voda, moře. Jakmile však individualisaci provedeme, na př. uzavřeme-li určité kvantum vzduchu do nádoby, může tento individualizovaný vzduch býti zcela dobře věcí v obyčejném slova smyslu. Nejdůležitější obecnou věcí je tekoucí voda, jejíž právní poměry se upravují vodním právem (§ 407 až 413 obč. z. a vodní zákony).

6. **V ě c i m i m o o b c h o d p r á v n í** je kontradikce, neboť věcí je právě to, co je předmětem povinnosti, tedy to, co je v právním obchodě, než věcmi m. o. p. nazývají se tradičně takové statky, které nemohou býti součástí skutkové podstaty té které povinnosti. Ryzích věcí m. o. p. není, ale jsou různá omezení, jimž některé věci jsou podrobeny. Takovými věcmi jsou: vojenský oděv erární (dv. dekr. ze dne 5. prosince 1800, sb. z. pol. sv. 13 č. 57, nemůže býti v soukromém vlastnictví), cizozemské losy bez zvláštního povolení (dv. dekr. ze dne 7. června 1826 sv. 54 sb. z. pol. str. 54), padělané peníze (§ 106 tr. z.), zapovězené zbraně (pat. ze dne 24. října 1852 č. 223), třaskaviny, jedy, zapovězené léky, falšované potraviny, zapovězené knihy, dále lidské mrtvoly, věci vyňaté z exekuce atp. Věci tyto označují se někdy též **v ě c m i z a k á z a n ý m i**.

7. **V ě c i s v a t é** jsou součástky kříže a ostatky svatých (dv. dekr. z 25. listopadu 1826 č. 2234 Sb. z. s.). Nelze jich zciziti za úplatu a jsou vyloučeny z exekuce pro peněžité pohledávky a dostává se jim zvláštní ochrany trestní (§§ 122 lit. b), 175 lit. a) tr. z.). Jsou to věci peněžité přímo neocenitelné. Jsou podrobeny omezením, která jsou dána sakrálním po-

sláním. Sem náleží i kostely, hřbitovy. Zvláštní ustanovení platí o hrobkách, místech v kostele. Staré zvykové právo platí o zakoupených místech v synagogách mosaického náb.

8. **S t a t e k v e ř e j n ý**. Je-li některá věc určena, aby sloužila veřejnému užívání, jako jsou cesty, splavné toky vodní, sady atd., mluvíme o veřejném statku. Toto veřejné užívání upraveno je policejními předpisy, které náleží do práva správního, ale tím pro soukromé právo není nijak prejudikováno. Veřejný statek podle správních předpisů musí míti určité vlastnosti a může býti jen určitým způsobem používán, ale takový veřejný statek chráněn je soukromoprávně právě tak, jako kterákoliv jiná věc (možno jej vindikovati). Proto není správné, mluvíme-li o veřejnoprávním vlastnictví. S výhradou veřejného užívání může býti veřejný statek předmět soukromoprávních jednání, pokud tato speciálními předpisy nejsou vyloučena (na př. prodej veřejné cesty). Nezáleží také komu veřejný statek náleží vlastnický, zda státu, zemi, župě, okresu, obci anebo jiné t. zv. soukromé osobě. Není také správné, říkáme-li, že věc náležející t. zv. soukromé osobě není veřejným statkem, ale že je stížena služebností veřejného statku. Věc pro soukromé právo není nikdy veřejným statkem; tato omezení jsou dána jen předpisy policejními a z těchto policejních předpisů nemůžeme bez vady konstruovati soukromoprávní služebnost.

69. Peníze.

Věcmi zvláštního druhu jsou peníze, které jsou určeny právním řádem, aby byly obecným měřítkem hodnot (§ 304). Peníze jsou též nuceným platebním prostředkem. Pro soukromé právo mají potud zásadní význam, že hodnoty věcí můžeme přímo nebo nepřímo vyjádřiti v penězích. Takovým nuceným platebním prostředkem je jen tuzemská měna, pokud má nucený oběh, ostatní peníze mohou býti v oběhu, ale nikdo není nucen podle zákona jich přijímati; smlouvami může býti smlouveno placení i v cizozemské měně, pokud tomu neodporují finanční předpisy.

Rozeznáváme měnu papírovou a kovovou. Měna papírová má hodnotu jmenovitou (je to v jádře dlužní úpis cedulové banky nebo státu) a hodnotu oběživou, t. j. jaké množství statků lze za papírový peníz získati, resp. vyjadřuje relaci k jiné měně. Jich hodnota spočívá v tom, že vydatel (stát, cedulová banka) prohlásí, že jich ve jmenovité hodnotě přijímati bude na splátku pohledávek vydatelových.

Peníze kovové mají vnitřní hodnotu čili hodnotu kovovou (§ 988), která je určena směnnou hodnotou drahého kovu, obsaženého v minci. Oběživá hodnota je ona, za kterou se mince v oběhu přijímá. Jmenovitá hodnota neboli vnější určena je mincovním zákonem a buďto se rovná hodnotě vnitřní (kurantní mince), anebo je vyšší (drobné mince).

Peníze mohou býti věcmi individuálními, nebo zastupitelnými, anebo pouze výrazem majetkové hodnoty, jako je tomu při vlastních dlužích peněžitých (sumové dluhy).

70. Platná měna.

Dnešní československá měna zavedena byla zákonem ze dne 25. února 1919 čís. 84 sb. z. a n., jímž změněna byla dosavadní rakousko-uherská měna korunová na československou měnu korunovou (Kč). Bankovky rakousko-uherské banky změněny kolkováním v československé státovky a nekolkované bankovky přestaly býti zákonným platidlem dnem 10. března 1919, zlaté, stříbrné mince zůstaly až na další v oběhu (§ 7 zákona z 10. dubna 1919 č. 187 Sb.), dále zůstaly v platnosti niklové desetihaléře a dvouhaléře bronzové i železné, které se postupně nahrazují mincemi čs. Jedna koruna československá rovná se jedné koruně rakousko-uherské, to je významné pro stanovení, jakým způsobem platiti jest dluhy vzniklé před měnovou rozlukou. Dluhy splatné na území Československé republiky mají býti placeny v Kč (§ 6 zákona ze dne 10. dubna 1919 č. 187 sb.).

Oddíl V.

Projev vůle jako podklad právního jednání.

71. Podstata projevu vůle.

Podkladem právního jednání podle našeho právního řádu není vnitřní psychický affekt, zvaný vůle, který se vybíjí v příslušné reakci motorických nervů, nýbrž právě onen produkt vnitřní vůle, t. j. ona reakce motorických nervů, čemuž se říká projev vůle. Je tedy projev vůle jako právní skutečnost něco jiného než vůle ve smyslu psychologickém. Projev vůle jako právní skutečnost je součástí skutkové podstaty toho kterého právního jednání, ale na druhé straně je právě onou skutečností, na základě níž můžeme usuzovati na právní jednání jakožto na odvozenou normu, t. j. že projevující je subjektem této odvozené normy.

Výjimečně spojuje náš právní řád i s mlčením projev vůle, t. j. aby vázanost nenastala, musí dotyčná osoba projevití svoji vůli, že nechce býti vázána.

72. Náležitosti projevu vůle.

Vůli, není-li nic zvláště stanoveno, možno projevití jakýmkoliv způsobem, který podle mravu a zvyku je obvyklý, takže z tohoto způsobu usuzujeme na to, že projevující osoba — člověk, skutečně to chce, co projevuje, ať již vůle ve smyslu právním se přičítá této nebo jiné osobě. Projev musí býti srozumitelný (§ 869). Naše občanské právo klade důraz na projev vůle; jaký projev, taká vůle (srov. § 871).

Projev vůle musí obsahovati aspoň tyto náležitosti:

a) vědomost, t. j. projevující musil si býti vědom, že projevuje něco, co chce; této vědomosti není při pomatenosti smyslů přechodným nebo trvalém, při pohybu nevědomky vykonaném, při fyzickém donucení;

b) vážnost, t. j. musí z projevu vůle jíti na jevo, že má vzejítí příslušný právní závazek; není tomu tak, bylo-li prohlášení učiněno žertem, nebo k účelům vyučovacím, na divadle atp.;

c) určitost, t. j. musí směřovati k určitému závazku a musí předmět tohoto závazku určití (§ 869 obč. z.).

Skutečnosti tyto musíme posouditi podle zvyklostí a obyčejů, zachovávaných v poctivém obchodu právním (§ 863).

Vedle těchto náležitostí uvádí se ještě pravost, t. j. z projevu musí býti patmo, které osobě projev dlužno přičítati, a to označení osoby musí odpovídati právním předpisům o přičitatelnosti projevů vůle. Zde nejde však o vůli ve smyslu psychologickém, resp. její projev, ale o vůli ve smyslu právním. Pravost není chtěna ve smyslu psychologickém, ale odkazuje nás na právní pojem vůle, je tudíž spojkou mezi projevem psychologické vůle a právním pojmem vůle čili přičitatelností.

Konečně musí býti prohlašovací osoba s to, aby vůli prohlásila, musí míti způsobilost k právním činům (viz výše č. 50).

73. Forma prohlášení vůle.

Není u nás všeobecně předepsána, stranám je zpravidla volno, aby užily toho nebo onoho způsobu projevu vůle, jen pokud srozumitelně reprodukuje to, co strany zamýšlely (§§ 863, 883). Výjimku z této zásadní volnosti máme tehdy, když buď zákon anebo strany samy formu předepíší (§ 884).

Občanský zákon vyjadřuje se často o prohlášení, že bylo učiněno výslovně nebo mlčky. Prohlášení mlčky učiněné není mlčení, nýbrž je to protiklad proti prohlášení, učiněného výslovně, čímž zákon míní prohlášení tak jasné, že nezavdává

žádné pochybnosti, není však třeba, aby výslovně prohlášení se stalo slovy. V tom smyslu mluví zákon o výslovném prohlášení v §§ 662, 671, 702, 772, 790, 791, 792, 891, 892, 901, 928, 929, 935, 955, 1353, 1415. Jindy užívá zákon výrazu »prohlášení mlčky učiněné« pro zjevení vůle, které se podává nepřímou z prohlášení vůle učiněného s jiným úmyslem, tak na př. v § 1497. Konečně mluvívá se o prohlášení mlčky učiněném, když vůbec není žádného projevu vůle, kde naopak zákon předpokládá určitý projev vůle, aby účinek nenastal (§§ 156, 158, 418, 1081, 1114, 1238), toto mlčení není však žádným projevem vůle, ani zákon na to tak nepohlíží.

74. Zákonné formy právních jednání.

Pro některé obzvláště závažné právní jednání předepíše zákon formu, tak pro poslední pořizení (§§ 577—601) pro smlouvu manželskou (zák. z 22. V. 1919 č. 320) pro smlouvu adoptivní (§ 257 nesp. říz.) a smlouvou rukojemskou (§ 1346) pro celou řadu smluv obligačních, kde speciálními předpisy zpravidla písemná forma byla nařízena. Důležitý je zákon ze dne 25. července 1871 č. 76 ř. z., který předepíše pro určité druhy právních jednání formu notářského aktu: a) pro smlouvy svatební, b) smlouvy mezi manžely o trhu, směně, důchodu, zápůjčce a uznání dluhu, která se vydávají jedním manželem druhému, c) potvrzení na obdržené věno, d) smlouvy darovací bez skutečného odevzdání, e) veškeré listiny o právních jednáních mezi živými, které se zřizují od slepých anebo od hluchých, kteří neumějí čísti, anebo od němých, kteří neumějí psáti, pokud sami právně jednají.

75. Písemná forma.

K písemné formě se vyžaduje, aby projev vůle byl písemně vyjádřen a aby tento projev podepsán byl osobou jednající. Zpravidla nemusí kontext listiny psáti projevující sám, dostačí jeho podpis (§ 294 c. ř. s.), jinak při testamentu holo-

grafním. Listina je perfektní, jakmile byla stranou podepsána. (§ 886.)

Faksimile užívati je dovoleno jen tam, kde je to v pořádném obchodě obvyklo (§ 886).

Neumí-li strana psáti, má připojiti znamení ruky, které jest ověřiti soudně nebo notářsky anebo musí znamení ruky připojiti přede dvěma svědky, z nichž jeden připiše jméno dotčené strany (§ 886).

Písemné formě učiní se zadost, zřídí-li se listina též ve formě soudního nebo notářského aktu (§ 886).

Strany mohou použití jakékoliv řeči i jakýmkoliv písmem (šifry), pokud jen skýtá záruky, že dá se zjistiti její obsah a vážnost jednání. Jenom listina psaná hebrejsky nebo hebrejským písmem je neplatná (dv. d. ze dne 22. října 1814 č. 1106). Podpisy takovým písmem učiněné považují se za znamení ruky (dv. d. ze dne 20. prosince 1842 č. 663 a ze dne 19. února 1846 č. 938).

Smluví-li se strany na písemné formě, platí domněnka, že strany nechtěly se vázati, dokud písemné formě nebude učiněno zadost (§ 884).

Podpis na listině tvoří plný důkaz, že obsah její jest prohlášením vůle podpisující osoby (§ 294 c. ř. s.).

76. Výklad prohlášení vůle.

Právní skutečností je prohlášení vůle a nikoliv vnitřní vůle psychologická, proto musíme se držeti prohlášení vůle a z toho souditi, pokud prohlašující se strana zavázala anebo nabyla oprávnění. Obsah norem je dán účelově a proto musíme zjistiti, k jakému účelu směřuje prohlášení vůle. Tento účel máme zjišťovati objektivně, ne totiž podle toho, co si jednající představoval, nýbrž podle toho, k jakému účelu to nebo ono prohlášení vůle směřuje, jednají-li strany podle zvyků poctivého obchodu (§ 914, čl. 278 obch. z.). To předpokládá u soudce dostatečnou životní zkušenost, aby mohl zvyky poctivého

vého obchodu posouditi. Zvyky poctivého obchodu znamenají tolik, jak jednati má podle našich názorů mravních člověk, jehož ceníme jako poctivého, odkazuje tedy právní řád na řád mravní.

Nesmíme se při výkladu projevu vůle omeziti na pouhé prohlášení, ale zjišťující jeho účel, musíme přihlížeti k celému prostředí, kdy a kde se stalo. Tak přijdeme k tomu, že dovedeme doplniti prohlášení neúplné a vyložiti prohlášení nejasné, a zjistíme, zda prohlášení bylo myšleno jako právně zavazující, či zda šlo o právní jednání simulované. Skrývalo-li se za simulovaným právním jednáním jiné právní jednání, mluvíme o právních jednáních dissimulovaných, čili pokrytných. Toto dissimulované jednání je platné, jsou-li dány náležité jeho platnosti (§ 916). Kdo jednal v důvěře, že dissimulované právní jednání je platné, nemá býti ve své důvěře zklamán (§ 916).

Projev vůle je tedy posuzovati vždy tak, aby ten, kdo pohlíží na ně s důvěrou poctivého obchodu, ve své důvěře (ovšem ne lehkověrnosti) nebyl zklamán; nezáleží tedy na tom, co strana jednající si při tom skutečně myslela a si představovala (nerozhod. mentálních rezervací).

Pro výklad posledního pořízení platí ustanovení, že má se vůle testatorova (t. j. úmysl, který chtěl svým posledním pořízením uskutečniti), pokud možno zjistiti, při čemž se má v prvé řadě slovům užíváním v posledním pořízením přikládati smysl obyčejný, pokud se neprokáže, že zůstavitel jich užil v jiném smyslu (§ 655). K výkladu má se použiti všech prostředků, aby se pravá vůle zůstavitelova zjistila, je-li výraz posledního pořízení neurčitý nebo nemožný (§ 562, 683, 706).

77. Vady vůle.

Projev vůle je sice právní skutečností, nikoliv vůle sama, než přece projev osoby jednající jest jen tehdy touto právní skutečností, pokud možno ho považovati dle pořádného obcho-

du za projev toho, co osoba chce. Není-li to možno, není onen »projev« projevem vůle. V těchto případech mluvívá se tradičně o vadách vůle. Vady vůle jsou:

- a) projevující vůbec nic nechtěl,
- b) projevující chtěl dosáhnouti něco jiného, než k čemu směřoval projev,
- c) projevující byl k projevu donucen.

V teorii občanského práva máme dva směry, které různým způsobem řeší vztah vůle a jeho pojem; jeden klade důraz na vůli, druhý na důvěru, s kterou strana může spoléhati na projev o sobě bezvadně učiněný; prvá teorie nazývá se teorií vůle, druhá teorií důvěry. V občanském zákoníku je zachována teorie důvěry, pokud je nutno důvěru osob druhých chrániti (§ 871), pokud tomu tak není, platí teorie vůle (§§ 55—58 při smlouvě manželské, 565, 570—572 při posledním pořízení, § 901 při darování). Jiná teorie t. zv. projevu se v našem právu nevyskytuje.

Některé případy diskrepance mezi projevem a vůlí jsme již uvedli: jednání z žertu, k účelům didaktickým učiněná, jednání simulovaná, mentální rezervace. Sem náleží však též přeroknutí, přepsání, přehmátnutí, nesprávná představa o obsahu prohlášení; tyto druhy diskrepancí jsou relevantními jedině, pokud mají význam jako omyl (§ 871). Diskrepance mezi vůlí a projevem je i tehdy dána, nejsou-li splněny předpoklady prohlášení, které byly pohnutkou jeho (omyl v pohnutce, který je upraven zvláště v § 901).

78. Omyl v obsahu.

Měl-li jednající nesprávnou představu o právním jednání buď co do svého projevu, anebo co do projevu jiné osoby, který náleží k tomuto právnímu jednání, mluvíme o omylu a sice o omylu v obsahu. Zvláštní případ omylu v obsahu je omyl v prohlášení, prohlásil-li jednající něco jiného, než prohlásiti chtěl. Od omylu v obsahu nutno lišiti omyl v pohnutce, t. j. jed-

nající sice chtěl daný obsah právního jednání, ale jeho vůle vznikla z křamných pohnutek.

Ustanovení o omylu v obsahu jsou obsažena v obč. z. při smlouvě manželské (§§ 55—59), při posledním pořízení (§ 570), při smlouvách obligačních (§§ 871—877), při narovnání (§ 1385).

Vady vůle při právních jednáních solučních nejsou upraveny podle schematu omylového, ale jiným způsobem, právní jednání tato možno napadnouti pro správu (§ 922) a t. zv. kondikcemi (conditio indebiti § 1431, causa finita § 1435, pak § 877, 1174), o těchto bližší výklady patří do všeobecné části obligačního práva. Právní ustanovení tato liší se podstatně od omylu, veliký význam mají pro výklad t. zv. věcně právních smluv, které jsou podle našeho práva zpravidla právními jednáními solučními.

Nehledě k těmto zvláštním ustanovením jsou vady vůle upraveny normami omylovými. Do všeobecného dílu patří jen stručný přehled.

Omyl při smlouvě manželské. Hledisko je subjektivní. Smlouvu manželskou činí neplatnou jen, týká-li se identity osoby (§ 57), omyl v předpokládání, že nevěsta není těhotna od jiného (§ 58) a omyl v aktu kopulačním.

Omyl při posledním pořízení. Hledisko je subjektivní. Omyl činí poslední pořízení neplatným, pokud jde o identitu osoby obdařeného nebo identitu předmětu (§ 570), jinak posuzovati je omyl jako omyl v pohnutce.

Omyl při obligačních smlouvách. Ustanovení o něm jsou rázu všeobecného. Hledisko je objektivní, hledisko důvěry. Prohlašující je zásadně vázán na své mylné prohlášení (§§ 871, 876). Omyl činí právní jednání neplatným:

a) týká-li se podstatných náležitostí právního jednání a sice takových, bez nichž by smlouva nepřišla k místu (omyl hlavní),

b) omyl musil býti způsoben druhou stranou, nebo druhé straně byl nebo musil býti znám, anebo omyl byl mylící se stranou druhé straně závčas vysvětlen (§ 871).

Týká-li se omyl sice podstatných náležitostí, nikoliv však hlavních, pak je smlouva platna (§ 872); mylící se může domáhati přiměřené náhrady. Jiné hledisko je při smlouvách bezúplatných.

79. Omyl v pohnutkách.

Pro právní řád je zpravidla irrelevantní, jaké byly příčiny projevu vůle a co tím chtěl projevující ve svém životě docílit. Toto vše shrnujeme společným názvem pohnutky a omyl v těchto okolnostech nazýváme omylem v pohnutce (§§ 572, 901).

Omyl tento je zpravidla nerozhodný, výjimky máme:

1. Byla-li ta nebo ona pohnutka učiněna výminkou právního jednání, pokud právní jednání připouští výminky (§ 901).

2. Při bezplatném právním jednání (darování, posledním pořízení) je omyl v pohnutce potud významným, že činí právní jednání neplatným, prokáže-li se, že právní jednání spočívalo jedině na této klamné pohnutce (§§ 572, 901).

80. Donucení hrozbou.

Jedná-li někdo pod dojemem, že mu někdo slibuje způsobiti nevýhody nebo příkoří s tím úmyslem, aby onoho druhého pohнул k tomuto jednání, a je-li dojem zmíněný pohnutkou jednání druhého, nazýváme jednání takové hrozbou. Donucení hrozbou není samo o sobě právně relevantní, takovým se stává teprve, když hrozba je nespravedlivá a v ohroženém způsobena byla důvodná bázeň, že hrozba bude provedena. Důvodnou bázeň jest posuzovati s hlediska ohrožené osoby, t. j. zdali tato se svého hlediska považovala zlo za pravděpodobné a zda toto zlo by bylo pro ni značné (§§ 55, 870). Pokud jde o nespravedlivou hrozbu, sluší rozeznávati:

a) při uzavírání manželství je každá hrozba nespravedlivá (§ 55), podobně i při posledním pořízení (§§ 565, 542), je tedy zcela lhostejno, kdo hrozí a čím se hrozí;

b) při jiných právních jednáních je hrozba nespravedlivou jen:

a) hrozí-li strana prohlášení přijímající anebo měla-li účastenství na hrozbě osoby třetí anebo věděla nebo věděti musila o této hrozbě (§ 875),

β) že hrozící neměl práva zlem, jímž hrozí, vynutiti právě toto právní jednání (§ 870).

Při smlouvách obligačních může se donucení vztahovati buď na hlavní kusy smlouvy anebo na ustanovení vedlejší, význam jich posuzovati jest podle analogie ustanovení o omylu; v prvním případě může se donucený domáhati neplatnosti smlouvy, ve druhém, aby mu dána přiměřená náhrada (§§ 872, 1323). Vždy má dáti donucenému původce nespravedlivé hrozby za veškeré škodlivé následky náhradu (§ 874).

81. Podvod.

Využítkuje-li nebo způsobí-li strana prohlášení přijímající u strany jednající omyl listivým způsobem, mluvíme o podvodu. Toto jednání předpokládá úmysl nepravdivým předstíráním druhou stranu uvéstí v omyl. Podvod má stejný význam jako omyl, dále může žádati podvedený na podvodníku dostiučinění (§ 874). Podvod má vždy význam omylu hlavního, ať se týká omylu v obsahu hlavních kusů smlouvy, anebo pohnutek; musíme zde postupovati jako při donucení, neboť obč. z. klade donucení a podvod sobě na roveň (§§ 870, 874). Při manželské smlouvě podvod má význam prostého omylu.

82. Nedorozumění.

Při některých právních jednáních (smlouvách) se vyhledává, aby prohlášení vůle jednající osobou bylo přijato druhou osobou a tato projevila souhlasnou vůli. Ke smlouvě se vyžaduje

tedy souhlasný projev vůle smluvníků. Jsou-li si strany vad těchto vědomy, jde o nedorozumění zřejmé a v tomto případě smlouva se skutkem nestává (§ 869), avšak smlouva se skutkem nestává ani tehdy, když strany sice se domnívaly, že projev vůle souhlasí, dle objektivního výkladu však nesouhlasí. Toto jest skrytý dissens, čili nedorozumění v užším slova smyslu. I na toto nedorozumění dopadá § 869 a smlouva se skutkem nestává.

Od tohoto případu nutno lišiti nejasný konsens: zde podle objektivního výkladu souhlasí sice projev vůle stran, ale projev je nejasný a pak jest vyložiti takto: a) střetne-li se prohlášení širší s užším, jest za to míti, že platí prohlášení užší (§ 906); b) užije-li strana jednající mnohoznačného výrazu, má se při smlouvách liberálních vykládati úzce, při smlouvách úplatných pak na vrub strany jednající (§ 915). Byl-li ve straně projev přijímající takovým nejasným projevem vzbuzen omyl, je případ tento posuzovati podle norem omylových.

Kdy jde o skrytý dissens a kdy o nejasný konsens, rozhoduje smysl prohlášení obou stran, jak se podávají podle objektivního výkladu.

83. Obsah právních jednání.

Obsah právních jednání tvoří povinnosti, které tímto právním jednáním jsou stanoveny. Obsah povinnosti tvoří předmět právního jednání a tento předmět může se týkati buď osobního vztahu rodinného anebo majetkového. Obsah právních jednání je upraven různě. Jinak jde-li o t. zv. práva osobní a jinak jde-li o práva majetková. V právech osobních právní jednání jsou podružného rázu, autonomii stran ponechána je malá mezera. Při smlouvě manželské je obsah její přesně zákonem určen a strany nemohou ho měniti (§§ 89 a násl.), podobně při dobrovolném rozvodu, při úmluvě manželů rozvedených (rozloučených) co do výchovy dětí (§ 142), při smlouvě adoptivní (§ 179), při smlouvě pěstounské (§ 186). Stranám není volno,

aby v oboru práv osobních ustanovovali libovolně obsah právních jednání.

V oboru práv majetkových je stranám dána autonomie, předmět právního jednání mohou určit libovolně v rámci §§ 285, 878, 879, t. j. obsah musí se týkati majetku, musí býti možný a dovolený, při tom nerozhoduje, zda účel je rozmnožití majetek či zda jde o účel t. zv. ideální; i ideální účely redukuji se v našem soukromém právu na hledisko majetkové, nelze-li podle smyslu prohlášení redukovati obsah na hledisko majetkové, nemáme žádného právního jednání (pokud nejde o určitá právní jednání, spadající v obor práv osob), ale konvenci společenskou, závazek mravní atd. Při takovém výkladu obsahu právních jednání musíme hleděti na tradici a obecné názory občanstva.

V právu majetkovém zachovávají zvláštní postavení t. zv. věcně právní jednání (tradice, intabulace, zřízení služebnosti); tato právní jednání směřují ne k založení určité povinnosti, ale ke splnění nějaké povinnosti; t. zv. věcná práva: vlastnictví, zástavní právo, služebnosti jsou právními poměry založenými nikoliv určitým právním jednáním, ale přímo ustanovením zákona.

V dědickém právu poslední pořízení formou je sice omezeno, ale není omezeno co do svého obsahu.

84. Hlavní druhy právních jednání.

1. Právní jednání jednostranná a dvoustranná. Právním jednáním jednostranným jest projev vůle osoby, která se zavazuje. Dvoustranné právní jednání jest ono, kde osoba zavazující musí učiniti příslušný projev osobě, již tento závazek svědčí, a osoba tato musí projev ten přijmouti tím, že učiní projev souhlasný. Těmto právním jednáním říkáme smlouvy a jsou hlavním prostředkem, jímž se projevuje autonomie stran; právní jednání jednostranná omezují se na několik typů (poslední pořízení, veřejné příslibení).

2. Právní jednání mezi živými a na případ smrti. Tato týkají se pouze pozůstalosti osoby jednající, všechna ostatní právní jednání jsou právní jednání mezi živými.

3. Právní jednání obligační a soluční. Obligačními právními jednáními zakládá se právní závazek, solučními právními jednáními se splňuje, resp. ruší. Na př. smlouva trhov^á zakládá závazky k předání zboží a vyplacení peněz, právní jednání soluční a) tradice zboží, b) tradice peněz. Právním jednáním založený závazek nemusí být zrušen vždy právním jednáním solučním; tak tomu při závazcích negativních, kde někdo má něco opomenouti, zde splnění závazku spočívá v opomenutí, tedy ne v nějakém projevu vůle. Právním jednáním solučním možno splnit též právní povinnost, která nebyla založena právním jednáním, na př. splnění povinnosti k náhradě škody.

4. Právní jednání abstraktní a kausální. Kausa právního jednání obligačního spočívá v jeho účelu; tento účel je buď dosažení vzájemné hodnoty toho, co plnití má strana jedna, anebo nemá druhá strana být k ničemu zavázána, anebo spočívá účel v utvrzení dosavadního závazku (rukojemství, uznání dluhu, zástavní smlouva). Abstraktní právní jednání jsou ona právní jednání, z nichž není patrné, zda má být jiná osoba nějakým způsobem zavázána. Občanský zákoník nezná abstraktních právních jednání.

Při smlouvách věcně právních kausa znamená povinnost k plnění, kterážto povinnost se touto věcněprávní smlouvou ruší. Občanský zákon, ač vychází z jiné doktriny, nazývá kausu titulem a plnění samo způsobem nabytí (rechtliche Erwerbungsart § 423 až 425). V doktríně říká se též, že toto je objektivní kausa věcně právního jednání.

Rozlišení smluv na abstraktní a kausální je dáno jen s hlediska našeho právního řádu, není to žádné rozlišovací znaménko všeobecného rázu.

85. Výminky.

1. Pojem. Výminka značí doložku právního jednání, podle níž obsah právního jednání činí se závislým na budoucí nějaké události. Poněvadž zde jde o doložku smluvními stranami stanovenou, musí mít tato doložka náležitosti, které pro právní jednání je vůbec předepsáno: musí být výminka dovolená a možná (§§ 878, 879, 698). Doložka tato musí být srozumitelná (§§ 697, 869). Výminka musí být stanovena právním jednáním, nesmí být stanovena přímo zákonem (t. zv. *conditio juris*, na př., že dědic přežije zůstavitele, aby poslední pořízení bylo účinné, není výminkou v tomto slova smyslu).

Je-li právní jednání výminkou doloženo, je to právní jednání perfektní a jednající strany jsou jím vázány, ale co do povinností je nejistota, zda vzejdou nebo kdy zaniknou. V prvním případě mluvíme o výmince odkládací (suspensivní) ve druhém případě o výmince rozvazovací (resolutivní).

Dále rozeznáváme výminky kladné (affirmativní) a záporné (negativní), podle toho, zda výminka položena na případ, že událost nastane nebo nenastane (§ 696). Negativní suspensivní výminka má být v pochybnostech vyložena jako pozitivní výminka rozvazovací (§ 708), analogicky možno někdy vyložit negativní resolutivní výminku jako kladnou výminku odkládací. Záleží na způsobu právního jednání, zda výklad takový je přípustný.

Konečně uvádí se rozdíl výminek potestativních, kausálních a smíšených, pokud splnění výminky záleží na vůli osoby oprávněné, či zda nezávisí anebo částečně závisí, částečně nezávisí (§§ 701, 899).

2. Rozhodnutí výminky. O výmince může být rozhodnuto dvojím způsobem; buď událost se dostaví, anebo nastane jistota, že událost nenastane; v prvním případě výminka je splněna, ve druhém zmařena. Výminka je splněna, uskutečnil-li se tak, jak byla stanovena (§§ 699, 897); zmařil-li však

strana splnění výminky, která by jí byla na újmu, jest výminku pokládati za splněnou (rep. nálezů 234).

Zda výminka byla splněna, jest věci výkladu, neboť jde o doložku právního jednání. Zápornou výminku pokládati jest za splněnou, když je jisto, že událost za výminku položená se nedostaví. Výklad těchto a podobných výminek viz v předcházejícím čísle. Podobně máme zvláštní výklad výminky, splnivší se dříve než byla správním účinkem doložena, v §§ 701, 899.

Době až do okamžiku, kdy rozhodnutí nastalo, říkáme doba nerozhodnosti.

3. **Doba nerozhodnosti.** Při odkládací výmince je dáno »podmíněné právo«, t. j. věřitel sice dosud nemá nároku, ale splní-li se výminka, je tomu tak, jako by nárok jeho byl dán již v době právního jednání, třebaž účinky tohoto nároku počínají v pochybnostech teprve splněním výminky. Proto je podmíněné právo nabytým právem po rozumu § 5. Tak tomu nejen při obligačních, ale i při věcně právních jednáních (resp. solučních právních jednáních vůbec). Z toho podává se dále, že zavázaný je povinen v době nerozhodnosti vystříhati se všeho, čím by se mohlo zmařiti jeho pozdější plnění. Podmíněně oprávněný má nárok na zajištění své pohledávky v konkursu (§ 16 konk. ř., § 16. vyr. ř.). Oprávněný může vésti zajišťovací exekuci (§ 378 ex. ř.).

Rozvazovací výminka má ten význam, že právní poměr založený dotčeným podmíněným právním jednáním je v době nerozhodnosti výminky rozvazovací roveň právnímu jednání bezvýminečnému. Ale poněvadž je možno, že právní poměr pro splnění výminky bude zrušen, je třeba, aby oprávněný dbal veškeré péče, aby to, co na základě zmíněného právního jednání obdržel, mohl zase vrátiti. Převede-li se na př. vlastnictví k věci pod výminkou rozvazovací, má nabyvatel v době nerozhodnosti úplně postavení vlastníka, ale poněvadž je možno, že bude musiti onu věc vrátiti, nemá postavení posses-

sora bonae fidei (§§ 329—334), ale ani possessora malae fidei (§§ 335—336), nejbližše bude postavení jeho possessoru bonae fidei po podané žalobě (§ 338), ale není práv nikdy z náhody, aniž musí nahrazovati plody (cf. § 613).

4. **Splnění výminky.** Splní-li se výminka odkládací, nastávají účinky dotčeného právního jednání; splní-li se výminka rozvazovací, přestávají účinky toho kterého právního jednání.

Účinky splnění nastávají ex nunc (§§ 703, 707, 708). Poněvadž však výminečné právní jednání má určité účinky právní, třebaž omezené, mluvívá se nesprávně, jako by splnění výminky mělo zpětnou působnost. Působí-li svými účinky výminka zpětně, mluvívá se o zpětném působení výminky, čili o t. zv. čiré výmince, kdežto působí-li ex nunc o výmince spojené s doložením času. Rozlišení není však správné. Splnila-li se výminka suspensivní, má od té doby oprávněný právo požadovati plnění s vedlejšími všemi nároky; splnila-li se výminka resolutivní, má oprávněný nárok vydati věc, ale všechny užítky až do té chvíle podrží (viz předcházející č. 3).

V pochybnosti jest za to míti, že splněním výminky bez dalšího právního jednání nastane onen stav, který odpovídá splněné výmince; na př. odevzdána-li věc do vlastnictví s resolutivní výminkou, že vlastnictví přestává rozloučením manželství, přestane býti nabyvatel již skutečností rozluky vlastníkem, zapsáno-li právo vlastnické do knih pod výminkou suspensivní, stává se nabyvatel splněním výminky ipso facto vlastníkem. Podobně tomu při služebnostech (§ 527), zástavě (§ 468), pohledávkách (§ 1449) a též při fideikomisní substituci, pokud jde o právo substitutovo (suspensivní výminka) a institutovo (resolutivní výminka) (§ 613).

5. **Nesplnění výminky** má při resolutivní výmince ten význam, že účinky příslušného právního jednání je tak vykládati, jako by bylo uzavřeno bez doložení výminky; při výmince suspensivní pokládati jest, jako by právní jednání nebylo

bývalo uzavřeno; vztahuje-li se výminka jen na část právního jednání, má nesplnění výminky význam též jen co do části právního jednání. Byla-li uzavřena tržová smlouva s výminkou suspensivní, že má míti platnost, když se v určité době osoba X neožení; ožení-li se (výminka negativní zmařena), pak není zde vzájemných závazků ze smlouvy tržové.

6. **V a d n é v ý m i n k y.** Výminka je doložkou právního jednání a proto musí míti náležitosti právního jednání resp. projevu vůle. Schází-li některá náležitost řádného projevu vůle, mluvíme o vadné výmince.

Je-li výminka nesrozumitelná, tu sluší předem uvážiti, zda celé právní jednání či zda pouze výminka není neplatná, při čemž máme se řídití pravidly o výkladu projevu vůle (§§ 914, 915). Nedospějeme-li k žádnému určitému pravidlu, je výminku při posledním pořízení považovati za nedoloženou (§ 697), kdežto právní jednání mezi živými je neplatné, je-li doloženo takovou nesrozumitelnou výminkou (§ 898).

N e m o ž n á v ý m i n k a má býti nejprve vyložena podle pravidel pořádného obchodu, nevede-li tento výklad k odstranění její nemožnosti, pak platí tato pravidla: nemožná suspensivní výminka ničí příslušné právní jednání (ovšem pokud je touto výminkou podmíněné), ať jde o právní jednání mezi živými či na případ smrti (§§ 698, 897); nemožná výminka resolutivní považuje se při posledním pořízení za nedoloženou (§ 698), při právním jednání mezi živými činí podmíněné právní jednání neplatným (§ 898).

Výminka nesmí býti **n e d o v o l e n á**, t. j. nesmí se přičítati ani předpisům právním ani dobrým mravům (§ 879). Účinky její jsou tytéž jako při výmince nemožné.

Při vadě výminek nesmíme nikdy zapomínati, že jde o vady projevu vůle.

86. Doložení času.

Při doložení času činí se právní účinky projevu vůle závisly na budoucí určité události (§§ 705, 903). Rozeznáváme

die ad quem, t. j. **konečný termín** právních účinků (∞ resolutivní výminka), dies aquo, t. j. **počátečný termín** právních účinků (∞ suspensivní výminka).

Charakteristickou značkou doložení času je jistota, že budoucí událost nastane, třebaš bylo by pochybno, kdy nastane na př. smrt člověka (§ 705), je-li pochybno, zda budoucí událost nastane, není to doložení času, leč výminka. V konkrétním případě může býti sporno, zda jde o výminku nebo doložení času. Neurčitost tuto musíme podle pravidel výkladu prohlášení vůle (poslední pořízení, jednání mezi živými) vyložiti a tak dospěti k pravému smyslu ustanovení, na př. doložení určitého časového termínu může míti smysl, že účinky nastávají jen, když dotyčná osoba, v jejíž prospěch projev svědčí, se toho dne dožije, anebo že účinky nastávají **bez ohledu**, zda dotčená osoba se onoho dne dožije čili nic; v prvním případě máme výminku, v druhém doložení času. Rozdíl ten je v právu dědicím velmi důležit. Srov. též § 528.

O vadách doložení času platí totéž, co o vadách výminek. (Srov. § 706.)

Účinky doložení času podobají se účinkům výminek. Doložení času a quo má za následek, že teprve od toho stanoveného dne může se oprávněný domáhati splnění svého nároku, toho dne nastává splatnost pohledávky, ač může býti s plným účinkem již dříve splacena (§ 1434, vyloučení condictionis indebiti), od toho dne má vlastník nárok na vydání věci a na pokojné její užívání, toho dne má býti dědictví vyplaceno dědici, ale nárok tento přechází na dědicova dědice, zemřel-li dědic dříve (na rozdíl od výminky!), pokud ovšem poslední pořízení neustanovuje jinak; podobně tomu při služebnostech, zástavním právu. Doložení času ad quem má účinek podobný resolutivní výmince.

Dostaví-li se termín, dostaví se i jeho účinky **ipso facto** (§§ 707, 903), při odvozeném nabytí t. zv. věcných práv musí

býti ovšem již dříve příslušné právo tradicí, resp. intabulací založeno, zvláště jde-li o termín počátečný.

87. Příkaz.

Příkazem ukládá se nabyvateli splnění určité povinnosti (§§ 709—712). Příkaz může se uložit jen při právním jednání bezplatném, při úplatném je uložení takové povinnosti považováno za část úplaty. Není tedy povinnost příkazem uložená vzájemnou povinností a nenastupují zde účinky vzájemných smluv. Při darování (tedy inter vivos) příkaz směřovati může zpravidla jen ve prospěch osoby třetí, při posledním pořízení může příkaz směřovati i ve prospěch (morální) zůstavitelův, na př. povinnost postavit pomník. Příkazy svědčící ve prospěch obdarovaného, obmyšleného, považovati jest zpravidla za potestativní výminky resolutivní, buď pozitivní nebo negativní.

Příkaz nesmí býti uložení povinnosti takovým způsobem, že toto se dá subsumovati pod jiný typ právního jednání, na př. odkazu, příkaz nesmí mít také povahu úplaty, viz níže ad a).

Účinek příkazu je zásadně stejný jako účinek resolutivní potestativní výminky (§ 709), ale liší se od ní:

a) výminka není žalovatelná, příkaz žalovatelný je, neboť nabyvatel je povinen příkaz splnit (§ 711 a contr.), ale žalovati může dárce obdarovaného, vykonavatel poslední vůle dědice nebo odkazovníka, dědic odkazovníka, odkazovník sublegatáře; nikoliv osoba, v jejíž prospěch příkaz zní, pak by šlo o právní jednání ve prospěch osoby třetí a příkaz měl by charakter úplaty;

b) není-li možno splnit příkaz dokonale, musí býti splněn aspoň přibližně (§§ 710, 699 a contr.).

88. Neplatnost právního jednání.

1. Neplatné jednání a žádné jednání. I neplatné právní jednání jest právním jednáním, třebaš jeho účinky

jsou jiné než platného právního jednání (srov. §§ 99, 1487), proto musí mít neplatné právní jednání aspoň část náležitostí platného právního jednání. Jakou minimální část musí mít, řídí se podle povahy toho kterého právního jednání. U kausálních právních jednání musí zde býti aspoň charakteristika — třebaš neúplná — kausy toho kterého právního jednání, ostatní náležitosti projevu vůle mohou již chybět, tak i forma předepsaná; jinde klademe důraz na formu a ne na úmysl stran: manželství — konkubinát, bez předepsané formy, aspoň přibližně splněné, není zde žádné smlouvy manželské. Při poslední vůli musí zde býti aspoň přibližná forma zachována a obsah aspoň přibližně správně určen. Kdy takové minimum právního jednání je dáno, musíme v daném případě uvážit a musíme zde zase přihlížeti k obecnému názoru řádných lidí. Není-li ani toto minimum dáno, máme dáno »žádné právní jednání«, které také není absolutním záporom platného právního jednání.

2. Druhy neplatnosti. Musíme rozeznávat: neplatnost v užším slova smyslu a nařikatelnost či napadnutelnost právního jednání.

Okolnost, která způsobuje neplatnost právního jednání, musí býti dána v době, kdy právní jednání se stalo (§§ 575, 576, 878). Jen výjimečně pozdější okolnost působí neplatnost, tak v případě § 880.

a) Neplatnost v užším slova smyslu má ten význam, že právní jednání nemá zavazujícího významu, povinnosti, které by jím měly býti založeny, jím založeny nejsou. Právní jednání je přímo neplatné, není-li třeba, aby bylo úředně prohlášeno neplatným, anebo je nepřímou neplatné, je-li toho třeba, na př. neplatné manželství.

b) Nařikatelnost právního jednání spočívá v tom, že právní jednání možno k zakročení legitimované osoby prohlásiti neplatným. Právní jednání až po toto rozhodnutí považuje se za platné, dá-li se však žádosti legitimované osoby místa, je právní jednání takové považovati od počátku za neplatné. Pří-

pad toho je napadnutí právního jednání pro omyl, nebo kondikce při právních jednáních solučních.

3. **Účinky neplatnosti.** Neplatné právní jednání je od počátku neplatným, třebaž (při právních jednáních naříkatelných, manželské smlouvě) neplatnost byla později vyřknuta. Proto všechna právní jednání a všechny právní poměry, které předpokládají platnost dotčeného právního jednání, jsou neplatna, na př. smlouva rukojemská (§ 1351), právo zástavní (§ 449), regres subrogační plátce oproti dlužníku (§§ 1358, 1422). Týká-li se neplatnost jen části právního jednání, dlužno užití interpretačního pravidla § 878.

Ten, kdo něco pro svou výhodu na podkladě neplatného právního jednání obligačního přijal, má vrátiti zpět (§§ 877, 1431), žaloby ty — zvané kondikce — jsou přípustny jen pokud, pokud soluční právní jednání možno pro vadu napadnouti. Jednou takovou vadou je neplatnost obligačního právního jednání, které žádné povinnosti nezaložilo, k jejímuž splnění bylo plnění dáno. Poněvadž nebylo povinnosti, nebylo ani plnění a proto možno žádati zpět, jsou-li zde ostatní podmínky kondikce.

Bylo-li soluční právní jednání samotno neplatno, a ne pouze naříkatelno (kondikcemi), nenabývá věřitel onoho práva jehož se mu mělo tímto solučním právním jednáním dostat, na př. tradice byla neplatna, věřitel se nestane vlastníkem, a plátcí dlužník může vindikovati věc zpět, poněvadž je dosud vlastníkem; je-li cesse neplatna, nestane se cessionář věřitelem z postoupené (domněle) pohledávky, cedent zůstává věřitelem.

4. **Konverze.** Je-li právní jednání v té formě, jak bylo ujednáno, neplatno, může býti podle jiné právní normy platno, pokud podle zásad pořádného obchodu můžeme souditi, že strany chtěly se i tímto způsobem vázati, a že tím je jich intenci více vyhověno, než kdyby prohlášeno bylo neplatným, na př. písemný testament, který pro nedostatek formy je neplatný, jest považovati za platný testament ústní, pokud této formě

vyhovuje. Jde zde o interpretační zásadu, která se opírá o předpis §§ 914—916 a §§ 565, 582, 601.

5. **Konvalidace.** Přistoupí-li ke skutkové podstatě neplatného právního jednání později nějaká skutečnost, na základě níž máme tak postupovati, jako by ono právní jednání bylo od počátku platné, tomu říkáme konvalidace. Příklad konvalidace je na př.: neplatné manželství stane se ex tunc platným, odpadne-li překážka veřejná dispensací a manželé opětují konsens (§ 88). Nejdůležitější případ konvalidace je při t. zv. *negotium claudicans*. Uzavře-li nezletilec starší 7 let právní jednání jej zavazující, je druhá strana vázána, kdežto nezletilec vázán není. Druhá strana může žádati, aby zákonný zástupce projevil svůj souhlas; projeví-li svůj souhlas, nastává platnost ex tunc, t. j. právní jednání konvaliduje (§ 865). Dále sem patří ratihabice (viz č. 46).

89. Bezúčinnost právního jednání.

Věřitelé, po př. správce konkursu, může žádati, aby právní jednání, jímž dobytelnost pohledávky věřitelovy nebo aktiva konkursní podstaty byla zmenšena, bylo prohlášeno vůči dotčenému bezúčinným (cís. nař. ze dne 10. prosince 1914, čís. 337 ř. z., §§ 28—43 konk. ř. a třetí díl řízení odpůrcí). To znamená, že platnost právního jednání není tím dotčena, ale odporující věřitel může se ku jmění jednajících osob tak tálmouti, jako by onoho jednání nebylo. Na př. dlužník zaváže se darovati třetí osobě dům; odpírá-li věřitel dlužníkův účinnost tohoto darovacího slibu, má to ten význam, že dlužník nemůže s úspěchem vůči dotčenému věřiteli tento darovací slib uváděti jako pasivum svého jmění. Nebo dlužník předá do vlastnictví druhé osobě pozemek; je-li tento převod napadnut podle odpůrcích předpisů, pak může se věřitel k domu tomu táhnouti tak, jako by byl ve jmění dlužníkově, ač na vlastnických poměrech se nic nemění. Bezúčinné právní jednání, pokud se týče třetích osob, je úplně platné a účinné. Bezúčinnost týká

se hospodářské stránky právního jednání, ale na formální strukturu dotčeného právního jednání se nemění ničeho. Na př. odporuje-li správce konkursní podstaty cesi, zůstává cessionář věřitelem postoupené pohledávky, a cedent se jím nestává, ale správce konkursní podstaty může onu pohledávku čítati mezi aktiva konkursní podstaty a táhnouti se k ní, tak jako by cesse se nebyla stala.

90. Zastoupení v jednání právním.

1. Pojem zastoupení. O zastoupení mluvíme, přičítá-li se právní jednání jako odvozená norma nějaké jiné osobě než té, která skutečně projev učinila. Předpokladem je, že jednající osoba — člověk prohlásí, že nejedná jménem vlastním, ale jménem osoby jiné. Osoba tato je osobou zastoupenou a jednající fysická osoba je zástupcem zastoupeného. Zastoupení značí tedy posunutí právní přičitatelnosti. Zastoupený je subjektem právního jednání, dále je subjektem práv a povinností, tím kterým právním jednáním založených, je smluvní stranou, ale zástupce není stranou smluvní. Pokud přesunu přičitatelnosti nastává, pravíme, že zástupce má plnou moc jednati jménem zastoupeného.

2. Příbuzné jevy. a) Posel není zástupcem, poněvadž nejedná, ale vyřizuje jen projev vůle osoby jednající, je to pouhý transportní prostředek, proto nemusí míti způsobilost k právním činům (dítě), ba nemusí to býti ani osoba (cvičené zvíře).

b) Náhradník není zástupcem, poněvadž jedná vlastním jménem, ale na vrub zastoupeného. Je tedy náhradník stranou ve smluvním poměru, je však povinen převést na zastoupeného všechna práva a závazky z tohoto právního jednání. Mluvívá se zde o zastoupení nepřímém; hlavní případ nepřímého zastoupení je komisionář (čl. 360 obch. z.).

c) Zástupcem není v právním jednání intervenující úřední osoba — soudce, správní úředník, notář, duchovní.

3. Důvod zastoupení. Důvodem zastoupení v daném případě může býti buď přímo předpis zákona anebo se může přímo opírat o odvozenou normu: rozhodnutí úřední nebo právní jednání.

O zákon opírá se zastoupení dětí jejich otcem manželským (§§ 152, 1034), manželky manželem (§§ 91, 1034, 1238).

Úředním aktem ustanovuje se zástupce buď rozhodnutím soudním: osobám nezletilým poručník (§ 189), jiným osobám zastoupení potřebných zřizuje se opatrovník (§ 269), po př. podpůrce (§ 4 řádu o zbav. svépráv.), anebo správním aktem (viz právo spolkové, obecní zřízení a j. předpisy práva správního).

Právním jednáním zřizuje se zástupce podle občanského práva příkazem (smlouvou zmocňovací). Podle obč. z. takový zástupce může býti povinen jednati za zastoupeného (§ 1002), anebo tak není povinen; ale jedná-li jménem zastoupeného, je zastoupený smluvní stranou (§ 1017). Jiné případy zřízení zástupce občanský zákon neuvádí a také patrně jinak zástupce zřízen býti nemůže, poněvadž při zastoupení jde o výjimečné přesunutí právní odpovědnosti a proto nutno normy v zastoupení vykládati restriktivně. Jednostranné prohlášení (třebas konkludentním činem zastoupeného učiněné, že může někdo jiný jeho jménem jednati, t. zv. udělení plné moci), zavazuje prohlášujícího, pokud třetí pustil se v právní jednání, jež učinila jménem zastoupeného osoba, již svědčí plná moc. I zde platí zásada vyslovená v § 916. Pokud tedy třetí jednal v důvěře odůvodněné zvyklostí pořádného obchodu, že zde skutečně jde o zastoupení, je zastoupený vázán. Z toho hlediska vykládati jest ustanovení §§ 1027—1033.

6. Rozsah plné moci. Je-li zastoupení zřízeno smlouvou, řídí se pravidelně rozsah plné moci prohlášením zastoupeného (§§ 1007, 1008), ale v některých případech rozsah plné moci je určen přímo zákonem, na př. při prokuře (čl. 41—46 obch. z.). Jinak rozsah plné moci je vykládati podle

zásady uvedené v odstavci předcházejícím, t. j. rozhoduje prohlášení, které je třetím osobám známo; to, co mimo to bylo ujednáno mezi zástupcem a zastoupeným, nemá na rozsah plné moci žádného vlivu.

Při zákonném zastoupení (t. zv. zastoupení opírající se přímo o zákon nebo o rozhodnutí příslušného úřadu nebo soudu) je rozsah plné moci zákonem určen a nemůže být ani rozšířen ani omezen.

Udělí-li se plná moc více osobám současně, platí plná moc jako kolektivní, t. j. všichni zástupci mají jednat společně (§ 1011), pokud není stanoveno zřejmě něco jiného.

V pochybnostech zástupce nemůže být současně druhou smluvní stranou, poněvadž tomu zpravidla odporuje povinnost jednat v zájmu zastoupeného (§ 1009, cf. § 1013). Jde-li o zákonné zastoupení, musí se zřídit zastoupenému vždy zvláštní opatrovník (kolisní), který jako zákonný zástupce v tomto případě s poručníkem atd. právní jednání sjedná, v tomto případě zástupce nemůže nikdy právně jednat sám se sebou; jde-li o smluvené zastoupení, rozhoduje, co bylo mezi zastoupeným a zástupcem ujednáno.

7. *Ratihabice.* Překročí-li zástupce plnou moc, aniž to třetí mohl pozorovat a aniž to pozoroval, je práv tomuto třetímu z veškeré škody, kterou mu tím způsobil. Zda možno zástupce považovat za smluvní stranu, je třeba stanovit z výkladu toho kterého právního jednání. Nelze-li považovat zástupce za smluvní stranu — což bude zpravidla — je právní jednání ono neplatno. Schválí-li zastoupený ono právní jednání, je platno od začátku, tak jakoby bylo uzavřeno v rozsahu dané plné moci. Je to případ konvalidace.

8. *Osobní náležitosti zastoupeného a zástupce.* Zastoupený musí být schopen, aby se stal subjektem práv a závazků. Pokud jde o způsobilost k právním činům, musíme rozeznávat: při zákonném zastoupení je nezpůsobilost zastoupeného nahrazena způsobilostí zástupcovou, při zastou-

pení založeném právním jednáním musí být i zastoupený způsobilý k právním činům.

Zástupce při zákonném zastoupení musí mít náležitosti zákonem předepsané, jinak dostačí, aby jeho jednání bylo možno považovat za právně-relevantní projev vůle, nemusí tedy být svéprávný.

9. *Vady vůle při zastoupení.* Rozhodovat bude, kdo skutečně projev učinil, učinil-li ho zástupce, jsou vady posuzovány s hlediska jeho osoby, učinil-li projev zastoupený, který zástupce schválil (*negotium claudicans*), máme projevy dva a každý nutno samostatně posuzovat, ale k platnosti právního jednání oba musí být bezvadné. Při soukromém zastoupení rozhodovat bude po př. i stav zastoupeného, měl-li tento vliv na jednání zástupcovu, to bude tím spíše, čím omezenější je plná moc.

Pokud se týče formy, dlužno vycházet z toho hlediska, že smluvní stranou je zastoupený (zvláště mezi manžely důležité).

Oddíl VI.

Čas.

91. Určení času.

U nás platí kalendář gregoriánský. Určujeme-li čas podle kalendáře, platí kalendářní den, měsíc, rok za jednotku. Lhůty roční, měsíční a týdenní počítáme od data k datu, takže zkoumáme, zda poslední den lhůty odpovídá datem dnu počátečnímu, resp. pojmenováním v týdnu. Na př. od 10. ledna za dva měsíce značí 10. březen, bez ohledu na to, že dosud neuplynulo 60 dnů, tak jako od 10. července dva měsíce značí 10. září, třebaš uplynulo více než 60 dnů, měsíc od 31. ledna je 28. února. Půl měsíce značí 15 dnů, střed měsíce 15. den toho kterého měsíce (§ 902).

92. Stanovení lhůt.

Při lhůtách je nejmenší jednotkou den, pokud není lhůta sama kratší dne (na př. § 1075, 1116). Den počítá se od půl noci do půl noci. Den, kdy stala se událost, od níž lhůta počíná, nepočítá se do lhůty, je-li lhůta delší jednoho dne, a počítá-li se podle dnů (§ 902). Lhůta se končí posledním dnem lhůty, ale celý tento den je ve prospěch zavazaneho, naproti tomu nabytí nároku nastává již počátkem posledního dne lhůty (§ 903). Má-li osoba nějaká během lhůty učiniti prohlášení anebo plnění, prodlužuje se lhůta, padne-li poslední den lhůty na neděli anebo státem uznávaný svátek, na nejbližší den všední, pokud není jinak ujednáno (§ 903). V § 903

máme rčení, že poslední den nečítá se do lhůty, jde-li o »nabytí práva«. Tím rozuměti jest jak nabytí nároku žalobního, tak i právní skutečnost, která má v zápětí nějakou výhodu, jako na př. dosažení zletilosti.

93. Vydržení a promlčení.

Nejdůležitější význam má čas při vydržení a promlčení nároků právních. V prvním případě jde o zvláštní způsob, jak se nabývá toho kterého nároku právního, ve druhém o pozbytí právního nároku uplynutím času. Občanský zákoník pohlíží na ně jako na dvoje souběžné právní skutečnosti, ale tomu tak není, vydržení vyžaduje zcela jinou skutkovou podstatu, než promlčení. Učení obč. z. pramení v učení obecného práva o praescriptio acquisitiva a extinctiva. Jen nauka o promlčení náleží do obecné části, poněvadž nauka o vydržení patří k výkladu, jak toho kterého nároku se nabývá.

Promlčení předpokládá tuto skutkovou podstatu: oprávněný mohl podati žalobu (actio nata), t. j. splněny byly všechny podmínky, aby žalovaný mohl býti odsouzen podle žalobního žádání, ale žaloby nepodal po dobu určenou.

Promlčují se jen práva majetková (§§ 1458, 1481), nárok na alimentaci není právem majetkovým, naproti tomu jednotlivé splatné lhůty výživného patří k majetkovým právům (§ 1481).

Konstrukce obč. zák. Obč. zák. vychází z myšlenky, že promlčuje se vláda nad věcmi (hmotnými i nehmotnými), když ten, kdo v této vládě je chráněn čili oprávněn, tuto vládu nevykoná po jistý čas, čili nevykoná své subjektivní právo. Ale nevykonáváním nesmí býti jeho osobnost ve smyslu právním dotčena (§ 16) a proto takové nevykonávání, které by se dotýkalo přímo osobnosti jeho, nemá míti významu. Sem patří svoboda lidského konání vůbec, pokud není právním řádem dotčena (§ 1459), rodinné poměry (§ 1458, 1481). Z hlediska toho nutno vysvětliti jednotlivá ustanovení o promlčení.

94. Promlčení jednotlivých nároků.

Podle obč. zák. nepromlčuje se právo vlastnické (§ 1459, 1481), t. j. neovládal-li vlastník své věci po dobu sebe delší, zůstává vlastníkem, ale ovládá-li věc někdo jiný, může vlastník věc od něho žádati zpět; neučiní-li tak v předepsané lhůtě, promlčuje se jeho nárok na vydání věci. Dostane-li se však věc po této době do detence někoho jiného, který si nesmí započísti dobu svého předchůdce, může vlastník věc s úspěchem vindikovati, ač-li nebylo vlastnictví mezi tím vydrženo.

Služebnosti promlčují se, nevykoná-li je oprávněný ve lhůtě tři nebo třiceti let (§ 1488); to znamená, že k právní podstatě konfesorní nebo negatorní žaloby náleží též ta okolnost, zda oprávněný vykonával nebo nevykonával vládu nad věcí cizí, jak mu dovozovala příslušná služebnost.

Movitá zástava se nepromlčuje, pokud má věřitel zástavu v ruce; to je zcela pravidelné, neboť do té doby není actio nata; výjimečné je, že zástavní právo trvá i když mezi tím osobní dluh se promlčel (§ 1483). Hypotekární právo trvá, pokud nebylo z knih vymazáno (§ 469), ale nárok hypotekárního věřitele je omezen ustanovením § 69. kn. ř. (vlastník může žalovati na výmaz zástavy a tím nárok věřitelův zničiti).

Nároky na plnění obligáčních závazků smluvních promlčují se zpravidla ve třiceti letech, nároky na rescisi smluv pro vadu jich promlčují se zpravidla ve třech letech, podobně nároky na rescisi solučního právního jednání promlčují se ve lhůtě, která se počítá od té chvíle, kdy ten který nárok mohl býti žalobou uplatněn.

Nároky z náhrady škody promlčují se ve třech letech od té chvíle, kdy poškozený byl s to, určitou osobu žalovati pro nastalou škodu a to ve třech letech, nejdéle však ve třiceti letech od dne spáchaného deliktu (§ 1489).

Žaloba dědická promlčuje se ve třiceti letech ode dne odevzdání pozůstalosti nepravému dědici (§ 823, 824).

95. Doba promlčení.

Lhůty jsou stanoveny zákonem, strany nemohou jich prodloužiti, aniž mohou jich předem vyloučiti, ale mohou jich zkrátiti (§ 1502). Právní nástupce může si započísti promlčecí dobu svého předchůdce, pokud mu jest na prospěch (§ 1493).

Lhůta jest zpravidla třicetiletá.

Delší lhůta promlčecí a to čtyřicetiletá platí:

a) proti právnickým osobám promlčení trvá čtyřicet let (§ 1472) i tehdy, je-li dán spoluoprávněnou osobou (§ 1473). Podle repetit. nálezu nejv. soudu víd. č. 12, dlužno počítati promlčecí dobu fysických jejích předchůdců čtyřmi třetinami, kdežto proti osobě fysické dlužno počítati dobu oprávnění předcházejících osob právnických třemi čtvrtinami;

b) práva, která možno zřídka vykonati, byla-li příležitost, je aspoň třikráte vykonati a oprávněný jich nevykonal (§ 1484);

c) vklady do spořitelen se promlčují ve čtyřiceti letech i úroky z nich (zák. ze dne 14. dubna 1920 č. 302 sb.).

Kratší lhůta a to tříletá platí pro nároky (i proti práv. osobám):

a) na plnění jednotlivých opětuujících se dávek, k nimž počítati jest splátky kapitálové v annuitách (§ 1480), ale ne jiné splátky kapitálové (splátkové obchody);

b) na právo odporu podle § 1487;

c) na pohledávky uvedené § 1486, jehož účinnost je však dosud suspendována;

d) z náhrady škody (§ 1489);

e) ze služebností, překáží-li zavázaná strana výkonu služebnosti (1488).

Lhůta počíná tím dnem, kdy žaloba s úspěchem mohla býti podána, bez ohledu na subjektivní překážky, pro něž oprávněný žalobu by podati fakticky nemohl, nebo že o oprávnění nevěděl.

96. Přetržení promlčení.

Neuběhla-li dosud promlčecí lhůta, může se lhůta přerušit, t. j. čas již uběhlý se nepočítá, nýbrž lhůta promlčení počítá se znova od dotčené události. Promlčení se přetrhuje:

a) uznáním nároku zavázaným (§ 1497);

b) podá-li oprávněný žalobu (nebo přednese-li nárok podle § 232 c. ř. s. a jiné rovnocenné úkony procesní) a ve sporu pokračuje a zvítězí (§ 1497). K tomu je zapotřebí zpravidla žaloby na plnění. Zda pokračuje ve sporu, usoudí soud podle procesuálních zákonů. Odmítne-li soud žalobu buď z věcných nebo formálních důvodů, nepovažuje se promlčení za přetržené;

c) má-li se spor vyřídit jiným řízením než pořadem práva, stačí zahájení příslušného řízení, řádné pokračování a příznivé rozhodnutí ve prospěch oprávněného;

d) je-li zde již exekuční titul (na př. rozsudek), přetrhuje se promlčení judikátní obligace žádostí za exekuci podle analogie procesu;

e) spořitelní vklady se přetrhují novým zápisem do spořitelní knížky (§ 12 zák. ze 14. dubna 1920 č. 302 sb.).

97. Stavení promlčení.

Stavení promlčení nastává, jestliže doba, pokud určité okolnosti trvají, se do promlčení nepočítá, ale lhůta uplynulá před touto dobou a po této době se do promlčení čítá. Případy jsou:

a) promlčení se zastavuje proti nezletilým neb na duchu chorým, kteří nemají zákonného zástupce (§ 1494); proti nim nemůže promlčení počítí a počalo-li již, běží sice dále, ale nekončí se dříve než dva roky od chvíle, kdy překážka odpadla;

b) lhůta promlčecí se nepočítá pro právní poměry mezi manželi, pokud trvá manželský svazek, mezi rodiči a dětmi, pokud jsou tyto v moci rodičů, mezi poručenci a poručníky, pokud trvá poměr poručenský (§ 1495);

c) proti osobám, které jsou ve službách státních vzdáleny, ať již zřídily zástupce čili nic (§ 1496);

d) přihláška pohledávky v konkursu, byl-li nárok neuznán likvidním (§ 9 konk. ř.);

e) od vydání platebního rozkazu v řízení upomínacím až do podání odporu, měl-li tento úspěch (§ 13 zák. z 27. dubna 1873 č. 67 ř. z.).

98. Účinek promlčení.

Strana povinná může po promlčení pohledávky s úspěchem čeliti žalobě příslušné námitkou, že nárok je promlčen. Z moci úřední se na promlčení nepřihlíží. Promlčení možno uplatnit na př. i zvláštní žalobou (na př. výmazní, § 69 kn. ř., § 1499). Plní-li zavázaný nebo třetí osoba (§ 1432), ač promlčení se stalo skutkem, je plnění platné a nemůže je napadnouti kondikcí. Promlčené právo nemožno přiváděti k platnosti excepcí, u kompensace rozhodna je však doba, kdy se pohledávky setkaly.

99. Prekluse.

O preklusi mluvíme tehdy, jestliže oprávněný musí v určité lhůtě vykonati nějaký úkon, ať soudní (podání žaloby nebo jiný předepsaný úkon), ať mimosoudní, aby jeho nárok nepominul, t. j. onen úkon náleží ke skutkové podstatě jeho žalobního nároku, není-li toho, není ani nároku. Při promlčení naproti tomu aktivní legitimace je neporušena, ale žalovaný se může brániti námitkou promlčení. Lhůta preklusivní je předem pevně určena, tedy se ani nepřetrhuje, ani se nestaví. Na preklusi nutno hleděti z moci úřední proto, poněvadž žalobci chybí podstatná náležitost jeho nároku, kterou měl prokázati, aby si mohl vymoci kondemnující rozsudek. Platí-li někdo pohledávku prekludovanou, může plněné žádati zpět. Zpravidla nemožno lhůty preklusivní prodloužiti, nanejmen tam, kde jde o soudní úkony.

1983

REV15

ÚK PrF MU Brno

3 1 2 9 S 1 1 9 8 3

82-